

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ, ПЕРЕКЛАДУ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Кваліфікаційна робота магістра

на тему:

**«НОМІНАТИВНІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ В АНГЛОМОВНОМУ
ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД
НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ»**

Виконала: студентка II курсу
групи ФЛ-22-1мз
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041
Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Грицай Вікторія Олександрівна

Керівник к.ф.н., доц. Чухно Т.В.
Рецензент _____

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри

_____
(підпис)

Дніпро – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра іноземної філології, перекладу та професійної мовної підготовки
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
« ____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

_____ ГРИЦАЙ ВІКТОРІЇ ОЛЕКСАНДРІВНІ _____

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Номінативні словосполучення в англomовному правовому дискурсі та їх переклад на українську мову»

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) к.ф.н., доцент Чухно Тетяна Володимирівна,

затверджені наказом УМСФ від « ____ » _____ 2023 року № _____

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ 20__ р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту): теоретичні засади поняття «термін» та «правовий дискурс»; шляхи та способи формування англomовної юридичної термінології; особливості перекладу юридичної термінології на прикладі правових номінативних терміносполучень; фахові тексти, глосарії та спеціалізовані словники англійської мови; матеріали переддипломної практики;

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) здійснити огляд теоретичних джерел щодо поняття терміну та дискурсу; 2) визначити основи класифікації та засади формування англomовної юридичної термінології; 2) розглянути термін як об'єкт юридичної лінгвістики; 3) проаналізувати специфіку перекладу англomовних текстів юридичного спрямування; 4) виявити систему засобів перекладу правових терміносполучень; 5) дослідити переклад номінативних термінологічних словосполучень на прикладах правової лексики

5. Консультант розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Чухно Т.В., к.ф.н., доц.	08.09.2023	08.09.2023
Розділ 1	Чухно Т.В., к.ф.н., доц.	23.10.2023	23.10.2023
Розділ 2	Чухно Т.В., к.ф.н., доц.	01.12.2023	01.12.2023
Висновки	Чухно Т.В., к.ф.н., доц.	04.01.2024	04.01.2024

6. Дата видачі завдання 08.09.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2023	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	червень 2023	виконано
3.	Написання вступу	вересень 2023	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	жовтень 2023	виконано
5.	Написання практичного розділу	грудень 2023	виконано
6.	Формулювання висновків	січень 2024	виконано
7.	Одержання відгуку та рецензії	лютий 2024	виконано
8.	Захист	лютий 2024	виконано

Магістрант

_____ (підпис)

В. О. Грицай

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Т. В. Чухно

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота – 72 стор., 83 джерела.

Об'єкт дослідження: номінативні терміносполучення в англomовному правовому дискурсі.

Мета роботи: визначення особливостей перекладу номінативних юридичних словосполучень в контексті даного дослідження. Аналізуючи способи перекладу, дослідити закономірності, притаманні перекладу англomовних номінативних терміносполучень юридичних текстів українською мовою.

Теоретико-методологічні засади: складають такі методи, зумовлені поставленими метою та завданнями: аналітико-описовий, використаний при лінгвістичному спостереженні та науковій інтерпретації мовних фактів; метод перекладацького аналізу, за допомогою якого визначили основні принципи перекладацької діяльності при роботі з термінами; метод словотвірного аналізу був застосований для вирішення дослідницьких завдань; метод узагальнення та синтезу були задіяні при формулюванні висновків та результатів дослідження.

Отримані результати: дослідження перекладу англomовної юридичної термінології на українську мову відіграє важливу роль не тільки в теоретичному, але і в практичному плані, особливо це зумовлене недостатньою кількістю навчальних посібників і словників для фахівців, характер роботи яких пов'язаний із застосуванням відповідної термінології. У роботі проаналізовано методи та способи перекладу англomовних номінативних терміносполучень на прикладі термінів юридичної сфери. Також було розглянуто основні моделі словоскладання, що зустрічаються в юридичному термінотворенні. Відзначено, що характерним для правничих текстів є формування багатослівних номінативних термінологічних словосполучень, що складаються з трьох і більше лексем. На прикладах перекладу номінативних терміносполучень було доведено, що перекладацька діяльність постійно стикається з розбіжностями у граматичних, морфологічних, синтаксичних системах англійської й української мов. Для згладжування цих відмінностей перекладачі вдаються до певних трансформацій та специфічних прийомів перекладу, таких як описовий переклад, модуляція, конкретизація. Важливим аспектом залишається постійний пошук шляхів удосконалення та спрощення процесу перекладу.

Ключові слова: *термін, правовий дискурс, номінативні термінологічні словосполучення, юридична термінологія, перекладацькі трансформації.*

SUMMARY

The presented paper is devoted to the analysis of such a problem as the translation of the English nominative term phrases in legal discourse into the Ukrainian language.

The object of the investigation can be defined as the discourse about English legal nominative terms and their translation to Ukrainian in accordance with the Ukrainian legal system.

The major aim of this study is to investigate the features of translating English nominative terminological phrases in legal texts into the Ukrainian language and to analyze dominant types of creating English legal vocabulary from a translational perspective. It determined the accomplishment of such objectives as:

- profound analysis of the main features of terms and discourse;
- investigation of the structural characteristics of nominative legal terminological phrases in the English language and algorithm, methods of their translation into Ukrainian;
- systematization of the features of reproducing structural types of legal nominative terminological phrases in Ukrainian translation.

The research presents an analysis of translating English legal term phrases into Ukrainian that plays a crucial role not only in theoretical but also in practical terms, especially due to the insufficiency of textbooks and dictionaries for professionals whose work is associated with the application of the corresponding terminology.

The paper analyzes methods and approaches of translating English nominative terminological phrases using legal terms as examples. It is noted that the formation of multi-word terminological phrases consisting of three or more words is an important characteristic of legal texts. Through examples of translating nominative term phrases, it has been demonstrated that translation consistently encounters difficulties due to differences in the grammatical, morphological, and syntactic systems of English and Ukrainian. To mitigate these differences, translators resort to specific transformations and translation techniques, such as modulation, description, concretization and calque.

The scientific novelty of the presented research lies in exploring the peculiarities of English nominative phrases in the legal discourse and the methods of their reproduction in the Ukrainian language for the first time.

Key-words: *term, legal discourse, nominative terminological phrases, legal terminology, translation transformations.*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ	7
1.1 Проблема визначення поняття терміна та терміносистеми	7
1.2 Теоретичні аспекти вивчення юридичного тексту як предмета юридичного дискурсу в сучасній лінгвістиці	14
1.3 Специфіка правової термінології та особливості перекладу юридичних термінів	24
РОЗДІЛ 2. АНГЛІЙСЬКОМОВНІ НОМІНАТИВНІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ В ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ	34
2.1 Англomовні номінативні термінологічні словосполучення юридичного дискурсу: структура і переклад	34
2.2 Використання перекладацьких трансформацій при відтворенні англomовних номінативних словосполучень юридичної сфери українською мовою	45
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Переклад термінології, особливо у сфері юриспруденції, активно привертає увагу фахівців, які досліджують теорію та практику перекладу. Юридичні терміни, які є важливою частиною мови права, відображають правові реалії конкретної держави. Як відомо, ці реалії відрізняються в кожній країні світу, що призводить до різних труднощів при перекладі правничої термінології з однієї мови на іншу.

Правові тексти, насичені термінологією вузькоспеціальної галузі, потребують від перекладача не тільки високого рівня володіння граматиною та словниковим запасом мови, обізнаності у сфері юридичної термінології, але й знання культури та історії народу. Таким чином, стає очевидним, що переклад текстів юридичної тематики є завданням, яке вимагає великих зусиль та професійності.

Питання, пов'язані з особливостями перекладу юридичних словосполучень і пошуком їх еквівалентів у мові перекладу, зазвичай досліджуються на матеріалі фахових текстів. Щорічно в англійській мові з'являється велика кількість нових слів й словосполучень, тому сучасні науковці проявляють інтерес до дослідження цих мовних одиниць метою аналізу і їхнього практичного перекладу на ту чи іншу мову. Наприклад, такі українські науковці: О.М. Волченко, Р.І. Дудок, І.В. Карабан, С.Я. Маслова, І.А. Рудь, О.О. Ходаковська, І.В. Царьова, Л.Ф. Чернікова, Н.П. Яцишин та дослідники на міжнародному рівні: R. Duff, S. Gallant, S. Mills, P. Schroth, приділили увагу вивченню особливостей перекладу юридичних термінів.

Попри значний інтерес до проблематики перекладу юридичної термінології та при активному розвитку перекладного термінознавства, всебічний опис цього шару спеціальної лексики на рівні англійської та української мов ще не проводився доволі детально. Особливо це стосується таких юридичних

словосполучень як номінативні, адже ця галузь перекладу в сфері правових термінів й досі вважається досить малодослідженою.

Тому **актуальність** даної роботи полягає насамперед у відсутності в українському мовознавстві досліджень щодо перекладу англомовних юридичних номінативних словосполучень на українську мову. В текстах правничої тематики також з'являються нові термінологічні одиниці, які є цікавими для аналізу через призму їхнього перекладу на українську мову. Теперішні тенденції розвитку юридичної термінології відобразилися і на процесах утворення термінологічних словосполучень, особливостях їх вживання, характері і динаміці мовних процесів у сучасному англомовному юридичному дискурсі.

Об'єктом дослідження є номінативні словосполучення в англійськомовному юридичному дискурсі.

Предметом дослідження є особливості перекладу англомовних номінативних словосполучень правового дискурсу на українську мову.

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити особливості перекладу англомовних номінативних терміносполучень в юридичних текстах на українську мову, а також проаналізувати домінантні типи творення англомовної юридичної лексики в перекладацькому аспекті.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких основних **завдань** дослідження:

- 1) визначити поняття терміну як елемента спеціальної лексики;
- 2) виявити основні риси правового дискурсу та специфіку його перекладу;
- 3) визначити структурні особливості номінативних юридичних терміносполучень в англійській мові;
- 4) проаналізувати продуктивні словотвірні моделі номінативних словосполучень правничої сфери в перекладацькому аспекті;

5) з'ясувати особливості відтворення структурних типів юридичних номінативних терміносполучень в українському перекладі.

Матеріалом дослідження є англійські номінативні терміносполучення галузі права, отримані методом суцільної вибірки з юридичних текстів та документів. Крім того були використані лексикографічні дані тлумачних словників англійської мови, а також тлумачних словників англомовних юридичних термінів.

Вибір методів дослідження зумовлений метою і специфікою поставлених завдань. Лінгвістичне спостереження, узагальнення та наукова інтерпретація мовних фактів здійснювались за допомогою аналітико-описового методу. Метод перекладацького аналізу допоміг визначити основні принципи перекладацької діяльності при роботі з термінами: у ході дослідження було задіяно аналіз способів та прийомів перекладу юридичної термінології при зіставленні юридичних термінів та словосполучень в англійській та українській мовах. Для вирішення дослідницьких завдань були застосовані методи компонентного аналізу, метод аналізу словникових дефініцій та метод контекстуального аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі вперше досліджено особливості англомовних номінативних словосполучень юридичної сфери та способи їх відтворення українською мовою.

Практична цінність дослідження визначається тим, що його основні положення та висновки можна використовувати для вирішення практичних проблем при перекладі англійськомовних номінативних термінологічних словосполучень юридичного дискурсу на українську мову. Також результати цієї роботи можна застосувати при викладанні курсу теорії та практики перекладу, курсу з термінознавства та спецкурсу з перекладу юридичних текстів.

Робота пройшла **апробацію** на I Міжнародній науковій конференції. Основні результати дослідження представлено в публікації: Грицай В. Чухно Т. Професійний юридичний переклад як шлях до порівняльного перекладознавства.

Соціально-гуманітарні студії інновації, виклики та перспективи: Матеріали I Міжнародної наукової конференції. Житомир: Житомирська політехніка, 2023. С. 166-167.

Структура й обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до всієї роботи, списку використаної літератури, загальна кількість сторінок 72, кількість використаних джерел 83.

У вступі обґрунтовано вибір теми й актуальність дослідження, визначено мету та завдання дипломної роботи, окреслено методи дослідження, сформульовано його теоретичне значення і практичну цінність, а також розкрито новизну отриманих результатів роботи.

У першому розділі виокремлено проблеми визначення термінів в сучасному термінознавстві, поняття дискурсу, а саме юридичного. Крім того досліджено особливості юридичної термінології. Також розглянуто специфіку перекладу термінів, зокрема номінативних словосполучень правового дискурсу.

У другому розділі аналізуються способи перекладу номінативних терміносполучень юридичних текстів, розглядаються перекладацькі трансформації на прикладі таких термінів.

У загальних висновках підсумовано результати проведеного дослідження, а також ступінь виконання завдань роботи.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ

1.1 Проблема визначення поняття терміна та терміносистеми

В даній кваліфікаційній роботі аналізується англomовні юридичні номінативні терміни та особливості їхнього перекладу. На початку нашого дослідження доцільно буде розглянути роль терміна в фахових текстах, його визначення та основні вимоги, що висувають до нього.

Терміни є словами, що мають лінгвістичні властивості, але вони виражають поняття, що є характерними лише для конкретної галузі науки, техніки чи сфери діяльності. Такі терміни є важливою частиною науково-технічних та інших спеціалізованих текстів і одна з основних причин труднощів перекладу полягає в їхній неоднозначності, національній варіативності, відсутності відповідників у мові, на яку здійснюється переклад. Як підкреслює В. І. Карабан, «найбільш характерним лексичним явищем для науково-технічної літератури є насиченість тексту термінами та термінологічними сполученнями» [Карабан 2002, с. 31].

У сучасному термінознавстві проблема дефініції терміна є одним із найактуальніших й найдискусійніших питань, тому у сучасних наукових дослідженнях з даної тематики спостерігається неоднозначність його трактування. Незважаючи на те, що вивченню основних ознак терміна присвячена велика кількість наукових досліджень, досі не запропоновано універсального та вичерпного визначення поняття «термін». Зауважимо, що поняття «термін» у лінгвістиці сформувалося ще в першій половині 20 століття в працях Д.С. Лотте [Лотте 1961].

Так, він зазначав, що «термін є словом (або словосполученням), яке репрезентує єдність звукового знака і пов'язаного з ним відповідного поняття в системі понять даної галузі науки і техніки» [Лотте 1961]. На думку Д. В. Щерби, термін – це мовний знак, співвідносний із поняттям і предметом певної професійної сфери, який на основі цього співвідношення входить до певної терміносистеми як її невід'ємний елемент [Щерба 2006].

В. Л. Іващенко зазначає, що термін репрезентує спеціальне поняття, яке вступає у відносини з іншими поняттями у загальній структурі наукової або професійної галузі, та позначає термінопоняття, яке може бути динамічним фрагментом інформації у межах спеціальної предметної сфери. За її спостереженнями, термін може репрезентувати спеціальне поняття у вигляді моделі (шаблону, стереотипу, схеми); термін може вербалізувати спеціальний концепт; термін також залежить від тематичного контексту, від місця в системі спеціальних понять галузі [Іващенко 2014]. З нею погоджується І.С. Квитко, яка експлікує термін як «слово або словниковий комплекс, що співвідноситься з поняттями певної організованої галузі пізнання і вступає у системні відносини з іншими словами, утворюючи з ними замкнену систему» [Квитко 1986, с. 21].

На окрему увагу заслуговує визначення терміну сучасним українським науковцем Р.І. Дудком. Він вважає, що термін – це «мовна одиниця (слово чи словосполучення) переважно субстантивного характеру, яка позначає певне фахове поняття відповідної субмови, призначене для забезпечення комунікативних професійних потреб» [Дудок 2011, с. 186-187].

Утім, деякі термінологи стверджують, що термін являє собою особливий об'єкт, відмінний від лексичних форм (слів і словосполучень), що розглядаються в лінгвістиці. Так, на думку Д. Ф. Смирницького, термін, як знакова одиниця, має бути розглянутий у трьох аспектах: синтаксичному (структура), семантичному (зміст) та прагматичному (функціонування у мові для спеціальних цілей) [Смирницький 1998, с. 138].

З іншого боку, багато дослідників-термінологів погоджуються, що терміну характерні ряд особливостей та властивостей, а саме «наявність спеціалізованого значення, точні семасіологічні межі, входження в ролі елемента до строго вибудованої системи термінів певної галузі, системність, незалежність від контексту, конвенційність та відповідність змістовній структурі терміна, а також його сфері вживання» [Трач 2003, с. 9]. Узагальнюючи визначення терміна, запропонованими лінгвістами та термінознавцями, і спираючись на найважливіші властивості терміна як мовного знака, термін можна інтерпретувати як слово або словосполучення, яке існує в рамках певної професійної сфери знання, позначає спеціальне поняття певної галузі, що вимагає суворої дефініції, та вживається в спеціальних умовах. Виокремимо, що найбільш істотними і визначальними властивостями терміна є його співвіднесеність з науковим поняттям, дефініція і системність. Ставлення до терміна як до певного довершеного феномена засноване на визначенні самого поняття «термін» – від лат. *terminus*, що означає «межу, кордон», який сприймався як вершина розвитку мови [Lingvo]. На цьому і ґрунтується прагнення деяких лінгвістів обмежити функціонування терміна до вузьких, суворо фіксованих рамок.

Цілком логічно припустити, що усвідомлення сутності терміна закономірно пов'язане з визначенням його характерних властивостей. Тому відповідно до властивостей терміну висувують такі вимоги:

- термін має відповідати нормам і правилам загальнолітературної мови;
- термін має бути членом певної термінологічної системи і співвідноситися з іншими термінами цієї системи;
- термін повинен мати дефініцію, що співвідносить його з відповідним науковим або технічним поняттям;
- термін повинен прагнути до однозначності в межах однієї термінологічної системи терміносистеми;
- термін не повинен мати синонімів всередині певної терміносистеми;

– термін у межах термінологічного контексту не повинен мати емоційного забарвлення, він має бути стилістично нейтральним;

– термін має бути готовий до утворення від нього похідних слів.

Однак у поглядах багатьох мовознавців часто можна спостерігати деякі розбіжності в питанні вимог, що висуваються до терміна. І вони не безпідставні. З цього приводу доцільно звернутися до наукових спостережень З.Б. Куделько, яка говорить про те, що становлення будь-якої терміносистеми супроводжується загальномовними семантичними процесами, тобто синонімією, антонімією й полісемією [Куделько 2003]. Аналіз сутності терміна тісно пов'язаний із визначенням його характерних ознак і властивостей. В інтерпретації Р.П. Овсянніка, термін, як мовленнєва номінативна одиниця наукового стилю, повинен володіти всіма функціями слова [Овсяннік 1999, с. 143].

Наприклад, деякі термінознавці ставлять під сумнів таку обов'язкову властивість терміна, як однозначність. Задля того, щоб детально розглянути таку ознаку термінів, варто звернутись до їх класифікації. Розрізняють абсолютну та відносну однозначність термінів, де абсолютна однозначність визначається як наявність лише одного значення у межах конкретного словника певної мови. З іншого боку, відносна однозначність (що і є однією з характерних рис терміну) – це однозначність терміну в межах однієї або споріднених сфер діяльності людини. Підтвердженням цьому є слова В.С. Кулебакіна: «неодмінним критерієм, якому має задовольняти термін є його однозначність у межах певної галузі та споріднених галузей науки та техніки, тобто відносна однозначність. Тільки за цієї умови може бути забезпечено взаєморозуміння між спеціалістами тобто виконана найважливіша функція терміна» [Кулебакин 1970, с. 20].

Проте, наявність різних значень у терміна, що використовується в різних терміносистемах, не вважається недоліком. Як зазначає М.П. Годована, «полісемія термінів – це природний вияв законів розвитку мови. З нею можна

боротися, її можна обмежувати, але вона все одно буде проникати в термінологію як складову частину лексики загальнолітературної мови» [Годована 2005, с. 102].

Слушною є думка Т.В. Чухно, яка вважає, що «вимога однозначності частіше виявляється лише ілюзорною спробою надати термінологічним одиницям статус ідеальних слів або словосполучень» [Чухно 2021, с. 79]. В якості прикладу наведемо термін *franchise*, який використовується одночасно в економічній і юридичній термінологіях. В економічній термінології це позначає вид ліцензування, де компанія-володар відомої торговельної марки надає іншій компанії право ставити цю марку на свою продукцію, отримуючи при цьому право контролю за якістю продукції. У юридичній термінології цей термін вказує на право голосу, тобто виборче право [Lingvo].

Разом з тим, маємо зауважити, що на сучасному етапі розвитку термінознавства синонімія в термінології тенденційно сприймається як явище, що може мати негативні наслідки, оскільки кількість синонімів зростає. Утім, досить складно вимагати від терміна не мати синонімів. Адже в семантичному плані терміни поводяться так само, як і решта слів. Так, В.М. Лейчик виокремлює, що «по-перше, синоніми можуть позначати як те саме поняття, так і декілька близьких понять, які частково перетинаються чи накладаються, по-друге, навіть якщо синоніми позначають те саме поняття, їхня семантична структура може бути цілком відмінною» [Лейчик 2009].

Отже, термінознавці визнають, що уникнути синонімії сьогодні важко, бо іноді це також може мати позитивний аспект: наявність багатої синонімічної бази дозволяє вибрати найточніший і найдосконаліший термін. Сучасні термінологічні словники розділяються на дві категорії: одні намагаються стандартизувати терміни, інші, навпаки, мають більше синонімів, що може допомогти в найбільш точному відборі терміна. Отже, стандартизація термінології стає необхідною перш за все для полегшення комунікації між фахівцями, а полісемії та синонімії термінів, які можуть ускладнювати

спілкування фахівців, на нашу думку, слід уникати, ймовірніше за рахунок створення нових термінів.

Водночас лінгвісти солідарні, стверджуючи, що системність і наявність дефініції – це першорядні вимоги до терміна. Однією з ключових характеристик терміна є наявність дефініції, але це завдання стає вкрай складним через повільний процес його створення. Виникають дискусії щодо того, чи варто присвоювати визначення номенклатурним назвам, чи всі терміни мають бути обов'язково визначені, чи можна надавати визначення лише тим термінам, які є потенційними об'єктами вивчення. Проте більшість термінів вимагає обов'язкового та максимально швидкого уточнення, оскільки відсутність визначень чи наявність нечітких дефініцій у значній кількості термінів ускладнює створення тлумачних словників і визначення стандартів.

Думка про те, що термін слід розглядати як елемент певної системи (терміносистеми), а не як окремий знак, була вперше висловлена та розкрита у працях Д.С. Лотте. Він підтримував ідею, що «кожен термін має цілком певне місце в певній термінологічній системі, яке залежить від місця відповідного поняття в цій системі понять» [Лотте 1961, с. 14]. Таким чином, враховуючи цю концепцію, можна стверджувати, що кожна галузь знань має свою власну систему термінів, які формують і визначають її термінологічний ландшафт.

На даному етапі нашого дослідження доцільно буде розглянути розмежування понять «термінологія» і «термінологічна система», запропоноване термінознавцем В.М. Лейчиком. Вчений вважає, що про терміносистему слід говорити, коли якась галузь знань уже сформувалася і має свою теорію [Лейчик 2009, с. 116]. Термінологію він визначає як сукупність лексичних одиниць, що відрізняються семантичною спільністю та подібністю формальних структур. Ці лексичні одиниці функціонують в одній із професійних мов і позначають спільні поняття відповідної сфери знань.

На думку науковця, терміносистема утворюється в результаті впорядкування термінології, що стихійно склалася, через перетворення деякої сукупності номінативних одиниць, що відповідають поняттям певної галузі знань на організовану систему термінів із зафіксованими відносинами між ними. Дослідник доходить висновку, що поняття «термінологія» перебуває на межі лінгвістики та термінознавства, а поняття «терміносистема» належить до термінознавства [Лейчик 2009, с. 107]. Таким чином, термінологічна система та терміни формуються і розвиваються відповідно до мовних законів, що своєю чергою зумовлює і розвиток наукового стилю.

Юридична англomовна термінологічна система являє собою складну, чітко структуровану, розгалужену систему термінів в галузі права. Ця сфера постійно збагачується новими термінологічними одиницями, поглиблює та вдосконалює свій усталений понятійний апарат. Термінологія права виступає найважливішою та найінформативнішою частиною мови права. Юридичні терміни, які виражають категорії правової науки, представлені в різних жанрах: законодавстві, нормативно-правових актах, монографіях, наукових статтях, підручниках (сфера функціонування правових термінів), а також у відповідних словниках, довідниках, глосаріях, енциклопедіях (сфера фіксації термінів).

Як відомо, текстам правничої тематики притаманні аргументованість, точність і чіткість. Використовуючи такі мовні засоби як абстрактна лексика, велика кількість термінів, іншомовних слів, цитат, безособовість синтаксису, відсутність виразів, що вказують на особу автора, його уподобання (емоційно-експресивні синоніми, багатозначні слова), на думку І.В. Арнольд [Арнольд 1952, с. 9], автори юридичних текстів уникають неточних визначень, неясних узагальнень, тим сами вони роблять акцент на логічній, а не на емоційній стороні інформації.

Зазначимо, що системний аналіз термінології правової науки та впорядкування знань про цей аспект діяльності людини допомагають не тільки

пізнавати світ навколо себе, але й отримувати загальні знання в правовому полі. Крім того, дослідження юридичної термінології саме на матеріалі англійської мови дозволяє дізнаватися і про національні особливості правової системи інших країн.

Англійська юридична термінологія характеризується значно більшою різноманітністю спеціальних сфер застосування порівняно з іншими термінологічними системами. Така жанрова різноманітність обумовлена «множинністю джерел права та розвитком англосаксонської правової сім'ї, до якої входять, перш за все, правові системи Сполучених Штатів Америки та Великобританії» [Бибик 2005, с. 106]. Утім, питання функціонування англійської юридичної термінології в залежності від специфіки жанрів юридичних текстів досі залишається актуальною проблемою для науковців.

Отже, підсумовуючи підрозділ можна зазначити, що термін є найбільшим точним визначенням наукового або технічного поняття. Саме терміни грають важливу роль у визначенні інформаційного змісту галузевого тексту, вони організовують та кодують спеціальну інформацію. Постійне поповнення лексики новими термінами ставить завдання не лише їх класифікації, але й перекладу. Нечіткість та неясність термінів у сфері юридичної термінології часто пояснюється невірним вибором лексичних еквівалентів, відмінністю термінів та неправильним їх використанням з точки зору стилістичних властивостей.

1.2 Теоретичні аспекти вивчення юридичного тексту як предмета юридичного дискурсу в сучасній лінгвістиці

В сучасній лінгвістиці XXI століття терміну «дискурс» приділяється велика увага в рамках наукових досліджень різних філологічних галузей. Як і багато інших термінів, що використовуються в наукових дослідження сьогодення,

поняття «дискурс» виявляється багатогранним і суперечливим. Українські та зарубіжні вчені, такі як О.О. Балабан [Балабан], Ф.С. Бацевич [Бацевич 2004], Т. А. Ван Дейк [Dijk 2006], В. І. Карасик [Карасик 2004], К.Я. Кусько [Кусько 2002], С. Міллс [Mills 2004], І.С. Шевченко [Шевченко 2005], Д. Шиффрін [Schiffrin 1997] та інші вивчають дискурс у контексті своїх наукових досліджень. В рамках цієї наукової роботи ми зупинимось на твердженнях деяких з перерахованих фахівців.

Дискурс широко аналізується не лише лінгвістами, але і вченими в галузях, таких як філософія, політологія, соціологія, літературознавство, правознавство, юриспруденція тощо. Важливо відзначити, що науковці кожної з наук розглядають дискурс з точки зору своєї специфіки. Тому, логічним є те, що в кожній науці та напрямку дослідження дискурсу існують відмінності в розумінні цього терміну та єдиного вичерпного та органічного визначення поняття «дискурс» поки не існує. Лише тільки у лінгвістиці термін «дискурс» розглядається з різних і часто суперечливих позицій.

Дослідження дискурсу з лінгвістичної точки зору ще почало розвиватися з другої половини ХХ століття як самостійний напрям в рамках лінгвістичної науки. У цьому контексті дискурс асоціюється з лінгвістикою тексту. Наприклад, на думку літературознавиці І.С. Шевченко, «навіть чи можна говорити про появу невідомого раніше лінгвістичного феномену: у разі дискурсу скоріше маємо справу з новим фокусом досліджень, новим горизонтом бачення мовної комунікації» [Шевченко 2005, с. 10]. Такий підхід характеризується бажанням досліджувати розвиток традиційних понять мови та мовних одиниць. Термін «дискурс» в лінгвістичному розумінні вперше було вжито у словосполученні «дискурс аналіз» С. Харрісом у 1952 році. У своїх дослідженнях він представив дискурс як метод аналізу зв'язного мовлення чи письма – “a method for the analysis of connected speech (or writing)” [Zellig S. Harris 1952, p. 1], орієнтований на послідовність речень, промовлену або написану однією чи більше людьми в

конкретній ситуації – “the sentences spoken or written in succession by one or more persons in a single situation” [Zellig S. Harris 1952, p. 3].

Підтвердити думку про те, що у сучасній лінгвістиці поняття «дискурс» не має точного значення та пояснення, можна доводами науковців, які намагались знайти одне цілісне визначення цьому поняттю, але прийшли до того, що він має цілий спектр значень. Термін «дискурс» не піддається простому визначенню: як зауважує Т. А. ван Дейк, розкриття його змісту потребує складних теорій і навіть цілих дисциплін [Dijk 2008, p. 267]. Дискурс – це зв’язний текст у сукупності з лінгвістичними, прагматичними, соціокультурними та іншими чинниками. Дискурс містить паралінгвістичний супровід мови (міміку, жести) [Колісник 2010].

Дискурс є лінгвістичним компонентом комунікації, структура якого ділиться на наступні складники: загальна когнітивна модель змісту, висвітлення знань соціального контексту, передача інформації через текст. Деякі вчені називають дискурс текстом зв’язного мовлення. Зміст дискурсу має багато аспектів і форм, тому поняття «дискурс» не отримало єдиного теоретичного визначення. Сучасний науковець К. Серажим визначає термін «дискурс» як багатозначний термін, який зустрічається у різних науках на різних рівнях лінгвістики [Серажим 2002, с. 490].

У свою чергу, вчений Ф. Бацевич визначає поняття «дискурс» як не лише структуровану категорію комунікації, а й як одиницю мовного коду, де відбувається взаємодія синтаксичного, семантичного і прагматичного компонентів. Він наголошує, що дискурс є типом комунікаційної діяльності і має різні форми прояву, а саме усну, письмову, паралінгвальну [Бацевич 2008, с. 240].

Американська дослідниця Д. Шиффрін визначила поняття «дискурс» як інтегративне усне та письмове висловлювання, взяте у певному контексті [Schiffrin 1997, p. 470]. Дискурс розглядають як спілкування з огляду на приналежність мовців до певної соціальної групи або типової мовленнєвої

ситуації [Пасенчук 2017, с. 54]. Отже, дискурс – це окрема категорія мовлення, яка зустрічається у будь-якій сфері лінгвістики.

Термін «дискурс» в Тлумачному словнику української мови роз'яснюється як «термін філософії та гуманітарних досліджень (від лат. *discursus* – «бігання», «колообіг»), з допомогою якого позначають аргументоване усне чи письмове обговорення будь-якої теми, в якому предметом дискусії стають і самі способи аргументації; будь-яке мовлення, розмова, дискусія, особливості яких характеризують мовця» [Енциклопедія сучасної України, с. 60].

Українська вчена О.А. Селіванова вважає, що тлумачення значення слова «дискурс» можна виділити в чотири основні категорії:

- текст, висловлювання, занурене у певну соціокультурну ситуацію;
- мовленнєва подія;
- комунікативна ситуація, що інтегрує текст з іншими її складовими;
- тип дискурсивної практики, що протікає у певній соціальній сфері [Селіванова 2002].

Загальне уявлення про дискурс, враховуючи вищезгадані думки мовознавців, можна сформулювати так: дискурс – це результат мовленнєвої діяльності, комунікативний процес або їх поєднання. Зазначена розгалуженість уявлень щодо суті дискурсу вимагає розробки спільновизнаного трактування. Адже, на сьогодні ще не вироблено загального бачення дискурсу, і побудова єдиної моделі є одним із перспективних завдань досліджень дискурсу.

Дослідивши проблематику дискурсу загалом, варто перейти до аналізу правового дискурсу в лінгвістиці, адже характер дискурсу визначається сферою, в межах якої відбувається комунікація. Такі вчені як Н.Є. Коваль [Коваль 2007], Л.В. Колеснікова [Колеснікова 2009], Г.П. Апалат [Апалат 2010], Ю.Ф. Прадід [Прадід 2002] та інші займаються детальним вивченням та аналізом правового дискурсу. Наприклад, юридичний дискурс, за визначенням Н.Є. Коваль, є «особливим типом комунікативної діяльності, реалізується в інституційній сфері

й здійснюється з метою вираження, передачі та отримання фахових знань, юридичний дискурс спирається на попередні знання, практичний досвід та культурну пам'ять комунікантів і тим самим передбачає тісну взаємодію з уже існуючими дискурсами» [Коваль 2014, с. 68]. Він ґрунтується на попередніх знаннях, практичному досвіді та культурній пам'яті комунікантів, включаючи тісну взаємодію з існуючими дискурсами.

Наше дослідження зосереджено на правовому дискурсі, який, відповідно до соціолінгвістичної типології В.І. Карасика, включається до інституційного дискурсу разом з політичним, економічним, медичним, рекламним та іншими дискурсами. Тобто такого типу дискурсу, що «представляє собою спілкування в заданих рамках статуснорольових відносин» [Карасик 2000, с. 12]. У контексті юридичного дискурсу комунікантами виступають представники різних соціальних груп, а сферою комунікації є відносини в області права.

Учасників правничого дискурсу можна розділити на дві основні групи. З одного боку, це фахівці права – юридичні особи, такі як судді, нотаріуси, представники адвокатської гільдії, прокурори і інші, які визначаються як «агенти». З іншого боку, є «клієнти» – фізичні особи або групи осіб, які звертаються за юридичними послугами. Характерною особливістю юридичного дискурсу є принципова нерівність його учасників, де «клієнти» практично завжди залежать від роботи «агентів», які володіють повною монополією на істину [Карасик 2000, с. 14].

Правовий дискурс має досить специфічний характер, та є відмінним від інших форм дискурсу завдяки чітко визначеним правилам та регламентованості поведінки його учасників, які визначаються нормативними правовими вимогами. Зобов'язаність виконання учасниками юридичного дискурсу встановлених правил, певних шаблонів поведінки, формальність та безособовість пояснюються характером функціонування соціального інституту, конкретною системою, що обумовлена контекстом та часом проведення юридичного дискурсу, а також

залежить від конкретного історичного періоду, культурно-соціального середовища, економічного розвитку тощо. Специфічність правничого дискурсу виявляється у наявності не лише тексту, а й цілої низки екстралінгвістичних та екстрамовних факторів, таких як багатокomпонентна «професійна» картина світу агента, цілі, моральні, етичні, культурні цінності клієнта. Використання специфічної граматики та особливих правил лексики відображає цю специфіку. Такий мовний аспект теж можна вважати дискурсом [Коваль 2014, с. 4].

Взаємозв'язок мови і права в юридичному дискурсі визначається юридичною лінгвістикою – міждисциплінарною галуззю, що аналізує мовні засоби вираження юридичних норм у різних галузях права, а також лінгвостилістичні особливості мовлення в рамках правової комунікації. Термін «юридична лінгвістика» введений німецьким вченим Адальбертом Подলেখом [Podlech 1976].

Об'єктом вивчення юридичної лінгвістики є функціонування мови в усіх сферах права, юридичної науки і освіти. Англійська юридична мова вирізняється офіційністю, консервативністю, точністю, логічною послідовністю та високим рівнем стандартизації. Предметом дослідження як для юридичної науки, так і для мовознавства є функціонування мови, особливості якої безпосередньо залежать від конкретної сфери юридичної практики, таких як судочинство, нотаріат, адвокатура та інші [Яцишин 2013].

Якщо звертати свій погляд на українську юридичну лінгвістику, то варто зазначити, що це доволі молода галузь науки, першими етапами становлення якої були лінгвістичні дослідження, що відображали проблемні питання мови у галузі права та права у лінгвістичній науці.

За словами української дослідниці юридичної термінології, Н.В. Артикуца, юридична лінгвістика вивчає кілька ключових аспектів:

– юридична лінгвістика розглядає мову як найважливіший інструмент правової комунікації та передачі правової інформації у суспільстві;

– в юридичній лінгвістиці досліджується мовне вираження правових понять і категорій на різних рівнях, таких як лексичний, лексико-семантичний і граматичний;

– в юридичній лінгвістиці звертається увага на генезис та історію розвитку мови права;

– в юридичній лінгвістиці аналізується функціонування мовних одиниць в юридичному мовленні;

– в юридичній лінгвістиці розглядаються лінгвостилістичні особливості юридичного тексту, його жанри і різновиди [Артикуца 2007].

В контексті вивчення юридичної лінгвістики слід згадати таке поняття, як юридичний текст, адже він є продуктом відповідного дискурсу. Як зазначає І.В. Царьова, тексти правової науки характеризуються чіткою структурою та визначеними екстралінгвістичними факторами комунікації: адресант повідомлення (автор тексту), адресат (отримувач тексту чи повідомлення) та референт (об'єкт, про який йдеться в повідомлення чи тексті) [Царьова 2019]. Відсутність в таких текстах ставлення автора до об'єктивної дійсності та відтворення асоціативних та конотативних значень відрізняє їх від інших текстів. Правничим текстам притаманні важливі принципи: однозначність смислу, конкретність та чіткість, які є основою для адекватного відтворення і розуміння, залишаючи мінімум місця для підтекстової інформації.

Зрозуміло, що кожен текст юридичної сфери спрямований на досягнення конкретної мети і виражає інтенції автора, наприклад, переконання, наказ, спонукання до певних дій. Особливість правових тексту полягає в тому, що його основним завданням є здійснення впливу на поведінку людей та стимулювання їх до дій. Тексти юридичної тематики являють собою правила належної та обов'язкової поведінки. Відображаючи суспільне життя через правові норми, ці тексти також виконують регулятивну функцію.

Юридичний текст визначається рядом ключових рис:

– *інформативність*. Ця характеристика стосується не лише змісту, але й форми тексту, і грає важливу роль у забезпеченні ефективного розуміння викладеного матеріалу;

– *логічна послідовність та змістова зв'язність*. Зв'язність тексту забезпечує єдність його структури, охоплюючи різноманітні мовні засоби, такі як граматичні, лексичні, логічні, стилістичні та асоціативні. Це включає формально-граматичні аспекти, які регулюють зв'язок між елементами тексту. Логічна послідовність, у свою чергу, передбачає тісний логічний зв'язок між реченнями, використання вказівок на мету, причину, результат і чітке членування тексту на абзаци та параграфи;

– *мотивованість*. Текст повинен мати переконливий характер, включаючи матеріал, що базується на офіційних статистичних даних, компетентних джерелах та посиланнях на відповідні документи;

– *змістова насиченість тексту*, який включає в себе достатню кількість конкретної інформації;

– *високий ступінь композиційної та мовної стандартизації*. Юридичні тексти використовують усталені терміни для вираження стандартних ситуацій у праві, а також застосовують синтаксичні, лексичні та граматичні кліше. Точно визначена структура таких текстів сприяє швидкому розробленню та ефективному сприйманню, забезпечуючи точність їх розуміння [Карасик 2000].

Слід зауважити, що юридичний дискурс містить елементи різних стилів. На думку деяких вчених, усне правове мовлення належить не лише до наукового стилю. У ньому можна виявити риси офіційно-ділового та розмовного стилів. Розмовний стиль у юридичному дискурсі відзначається саме в процесі спілкування. Усне професійне мовлення, представлене як у формі монологу, так і у формі діалогу, вносить лексичні та синтаксичні особливості в обидва цих варіанти.

З урахуванням усього вищезазначеного важливо відзначити, що мова англійськомовних правничих документів характеризується низкою жанрово-стилістичних особливостей: звичайні слова можуть використовуватися у незвичайному значенні, синтаксична структура речень ускладнена, також зустрічаються архаїзми у відносно первозданному вигляді. Варто звернути увагу і на те, що в цілому тексти на юридичну тематику складаються саме зі спеціалізованої лексики. Тож, розглянемо певні особливості юридичних текстів, які були виокремлені І.А. Рудь:

1. Структура юридичних документів чітко оформлена, оформлення якої обов'язково потрібно дотримуватись при виконанні перекладу;

2. Відзначається також наявність специфічних ідіоматичних виразів і фразеологічних сполучень, що рідко зустрічаються в загальній літературній мові, наприклад, *death penalty* – «смертна кара», *law machinery* – «правоохоронні органи», *paper mill* – «судовий архів», *court rules* – «регламент суду», *law practice* – «адвокатська практика юридична практика», *legal consequences* – «правові наслідки», *preliminary stipulations* – «попередні умови», *the person concerned* – «зацікавлена особа», *Have agreed as follows* – «Домовилися про наступне» [Collins English Dictionary];

3. Емоційно забарвлена, жаргонна, розмовна лексика, слова у переносному значенні не притаманні юридичному документу;

4. Притаманне використання дієслів у пасивному стані, наприклад, *these claims have been rejected on their merits, where the alleged criminal is found, P. should be acquitted, the record was read out loud by the investigator, the criminal case was initiated by the Prosecutor's Office*;

5. Часте повторення одного і того ж терміна допускається в юридичному тексті: *in accordance with the legislation on archives, as well as tax and accounting legislation ...* – «відповідно до законодавства про архівну справу, а також

податкового законодавства і законодавства про бухгалтерський облік...» [Macmillan English Dictionary];

6. Переважно інформація викладається у теперішньому часі, адже відомості представляються як абсолютно об'єктивні, що перебувають поза часом: *The Client performs payment for the Services provided by Contractor.* – «Замовник здійснює сплату за Послуги, надані Виконавцем» [Macmillan English Dictionary];

7. Наявність латинських словосполучень, наприклад: *prima facie* – «на перший погляд достовірний», *ex post facto* – «після події», *actus reus of a crime* – «протиправна дія», *absente reo* – «за відсутності відповідача», *ex curia* – «поза судом», *falsi crimem* – «злочин фальсифікації», *res gestae* – «діяння, випадок», *corpus delicti* – «склад злочину» [Cambridge Learner's Dictionary];

8. Наявність слів давнього та середньоанглійського походження, включаючи сполуки, які вже не є загальноживаними, такі як *aforsaid* – «вищезазначене», *hereinabove*, *hereafter* – «далі», *whereby* – «тим самим» [Macmillan English Dictionary];

9. Англійська юридична мова включає велику кількість слів, що походять з французької, наприклад, *appeal* – «апеляція», *plaintiff* – «позивач», *tort* – «делікт», *lien* – «запобіжне право», *estoppel* – «позбавлення права заперечення», *verdict* – «вирок» [Рудь 2010, с. 120-121].

Підсумовуючи, можна сказати, що юридична лінгвістика власне в правовому дискурсі спрямована на вивчення юридичних текстів, які являють собою точне формулювання мови законів чи інших документів, що мають велику вагу через свій авторитет закону. Оскільки юридичні тексти часто містять велику кількість термінологічних виразів, вони викликають значний інтерес, оскільки визначають реалії, що не є характерними для української мовної практики. Це робить їх особливо цікавими для фахівців і стимулює активні обговорення в професійному правовому середовищі. Сучасна наука активно досліджує питання лінгвістичного супроводу юридичної науки. Це сприяє значному покращенню

української законодавчої та юридичної практики. Тому можна логічно припустити, що формування та подальший розвиток юридичної лінгвістики мають міцне наукове підґрунтя.

1.3 Специфіка правової термінології та особливості перекладу юридичних термінів

Значення міжмовної комунікації в питанні якісних перекладів юридичних термінів зростає не тільки внаслідок глобалізаційних та інтеграційних процесів, а й через необхідність підвищення рівня правосвідомості населення, оскільки це є одним з індикаторів рівня розвитку правової держави. Варто пам'ятати, що саме завдяки взаємодії між двома мовами відбувається взаємне збагачення двох терміносистем. Виокремимо, що останнім часом простежуються тенденції до збільшення кількості фахових юридичних термінів у складі української мови як результат запозичення англомовного вокабуляру правничої галузі.

Разом з тим, маємо зауважити, що аналіз способів перекладу юридичних термінологічних одиниць для збереження достовірної інформації, яка транслюється адресату, є важливою задачею. Цілком зрозуміло, що фаховий переклад повинен відповідати головним вимогам: адекватності, точності та повноті. В той час, коли точність і повнота в основному спрямована на форму юридичного тексту, адекватність посилається на його зміст. Досягнення адекватності в юридичному перекладі передбачає дотримання основних правил перекладу юридичної термінології цільовою мовою, адже адекватність змісту тексту визначається якістю його перекладу.

В першому підрозділі ми говорили про вимоги до терміна як до лінгвістичного знака. На даному етапі нашого дослідження варто звернути увагу

саме на юридичний термін та на вимоги, які встановлює сучасна мова права щодо правничих термінів і які слід враховувати під час їх перекладу. Зазначимо, що юридичний термін повинен відповідати наступним важливим критеріям:

- а) дотримуватися правил і норм мови;
- б) мати систематичну структуру;
- в) відповідати конкретному визначенню, зорієнтованому на певне поняття;
- г) бути відносно незалежним від контексту;
- д) бути точним;
- е) бути максимально стислим;
- є) залишатись виразно нейтральним.

Думки науковців загалом збігаються щодо того, що найбільш труднощевий в юридичному перекладі виникає тоді, коли використовуються мови, які функціонують у різних правових системах, таких як система загального права (Англія, США) і система континентального права (Україна).

Під час перекладу важливо мати розуміння юридичної термінології обох мов. Заміна юридичного терміна вихідного тексту його синонімом або загальноживаним словом цільовою мовою може спричинити неправильне тлумачення насамперед з точки зору закону і тому може мати серйозні правові наслідки. Наприклад, юридичний вислів *“the party domiciled abroad”* не є еквівалентним *«зарубіжній стороні»* або *«стороні, що проживає за кордоном»*. Правильним вираженням того самого значення в українській юридичній мові є *«сторона, доміцільована за кордоном»*. Слід зазначити, що словосполучення *«місце проживання»* як юридичний термін має конкретне значення, а саме *«місце постійного проживання»* (якщо йдеться про фізичну особу) або *«місцезнаходження компанії/основне місце діяльності»* (якщо мова йде про юридичну особу), в той час як загальне значення цього словосполучення – *«місце, де ви проживаєте»*. Крім того, оскільки юридичний термін *“party”* означає особу чи компанію, що бере участь у юридичній угоді чи суперечці,

неправильний переклад може призвести до непорозумінь і вплинути на оцінку судових фактів [Schroth 2010].

Вищенаведений приклад підтверджує той факт, що для успішної взаємодії з англійською мовою в процесі тлумачення та перекладу конкретних юридичних концепцій та ідей на українську мову, необхідно розуміти і знати юридичну термінологію обома мовами. Крім того, доцільно також виокремити основні критерії юридичного перекладу та вимоги, що пред'являються до перекладачів фахової літератури з метою забезпечення якісного перекладу текстів правничої сфери:

- мати багатий словниковий запас, добре володіти граматикою та розуміти стилістичні особливості юридичної мови;
- досконало знати юридичну термінологію обома мовами для володіння високим рівнем досконалості перекладу;
- бути обізнаним у судових процедурах, а також бути ознайомленим з основними правовими поняттями.

Дотримання цих вимог, безперечно, сприятиме високій якості та професійності в галузі юридичного перекладу [Korenkova 2013]. Загалом переклад правознавчих текстів являє собою важливий вид діяльності, оскільки це не лише перехід від однієї мови до іншої, але й переосмислення однієї культури через призму іншої. Це особливо важливо, оскільки при перекладі необхідно зберігати не лише текст, але й контекст, який може відрізнитись за видами юридичного перекладу, основними серед яких є наступні:

- переклад законів та нормативно-правових актів;
- переклад правочинів;
- переклад юридичних висновків;
- переклад нотаріальних свідоцтв;
- переклад довіреностей [Чернікова 2014, с. 182].

Кожен із цих видів юридичних документів вимагає специфічного підходу та урахування особливостей відповідних правових контекстів. Взевши за приклад термін «закон» в англійській мові, можна довести цю думку. Адже термін «закон» має кілька відповідників, таких як *law* – «юриспруденція, право, правило, суд, закон», *act* – «процес, рішення, дія, постанова, закон», *statute* – «законодавчий акт парламенту, закон», *ordinance* – «декрет, наказ, обряд, закон», *enactment* – «прийняття закону, указ, закон», *lex* – «закон», *establishment* – «становище у суспільстві, заснування, закон». У цьому контексті ключовим є поняття «закону», проте конкретний вибір відповідника залежить від типу юридичного документа, процесу ухвалення відповідного закону, сфери його застосування та інших контекстуальних чинників.

Варто виокремити, що словникова відповідність часто не дає правильного уявлення про лексичні одиниці, оскільки за аналогічними термінами у двох мовах стоять різні поняття або різний обсяг значення близьких за змістом понять [Сидорук 2013, с. 375]. Тому якість перекладу того чи іншого правничого терміну часто залежить від знання політико-правової системи тієї чи іншої держави, її історії, елементів її владних структур. Наприклад, англійський термін *lawman* не відповідає україномовному терміну «юрист», а перекладається як «той, хто слідкує за додержанням закону», тобто відповідником в українській мові буде лексема «полицейський» [Collins English Dictionary]. Тобто правничі тексти містять багато термінів та понять, що можуть відрізнятися або навіть бути відсутніми в правовій системі іншої країни.

Говорячи про специфіку перекладу англійської юридичної термінології, підкреслимо той факт, що юридичні терміни, характерні для англосаксонської системи права, не є тотожними нормативним поняттям української правової системи. Наявність інститутів, притаманних виключно англосаксонській правовій системі і відсутніх в українському праві, також призводять до виникнення безеквівалентних термінологічних одиниць [Ходаковська 2013, с.

155]. Наприклад термінологічні одиниці *lawyer* та *attorney* в англійській мові на перший погляд можуть здаватися синонімами. Недосвічений перекладач, який не має конкретних знань щодо особливостей вказаних професій, може помилково перекласти перше слово як «юрист», а друге – як «адвокат». Проте знавець міжнародного права чітко відрізняє різновиди адвокатської професії: *attorney* – «уповноважений, повірений» (загальноживаний варіант – «захисник»), тобто «адвокат вищої категорії», а *lawyer* перекладається як «адвокат загальної практики» [Грицай 2023].

Перед перекладачем постає складна задача правильного підбору аналогу мовної одиниці у рідній мові, щоб він відповідав стилю та думці автора. Також при перекладі англійських юридичних текстів з насиченою термінологією пам'ятаємо про збереження емотивно-експресивного стилю чи скоріше його відсутність, смисловий та функціонально-стилістичний зміст. І, як результат, перекладений текст буде максимально функціонально точним, без значних відхилень від ідей оригінального тексту.

З урахуванням вищенаведеного, констатуємо, що професійний переклад текстів правової сфери викликає багато труднощів. Унаслідок цього фахівцю слід володіти не тільки навичками двомовного перекладу між англійською та українською мовами, але й спеціалізованими знаннями у конкретній сфері права (наприклад, фінансовій, адміністративній, інвестиційній, страховій, міжнародній, європейській). Додатково до зазначених вище навичок, необхідні також знання про конкретний вид правовідносин або про чинне законодавство. Особливу увагу слід приділити термінології відповідної галузі права, оскільки вона є ключовою частиною процесу перекладу, забезпечуючи чітке та адекватне розуміння понять, які ними визначаються.

Отже, в термінознавстві терміни правничої галузі ділять на три категорії:

1. Загальноживані терміни або, як їх ще називають, загальнозначущі. Такі термінологічні одиниці характеризуються тим, що вони можуть

використовуватися і в повсякденному житті, тобто навіть не фахівцями цієї галузі: *liability* – «відповідальність», «зобов'язання», *accomplice* – «поплічник», «співучасник»;

2. Спеціальні юридичні терміни. До цієї категорії відносяться ті лексичні одиниці, які мають особливий правовий зміст і які зрозумілі лише фахівцям правової сфери: *injunction* – «судовий наказ, заповіт», *coerced acquiescence* – «вимушена мовчазна згода» (так говорять про юридичний факт, який полягає у бездіяльності), *plea bargain* – «угода про визнання вини»;

3. Спеціально-технічні терміни. Це такі терміни, що відбивають область спеціальних знань: медицини, психології, інформаційних технологій, техніки, економіки. Така термінологічна лексика має бути зрозумілою правнику, що є фахівцем в іншій галузі: *posttraumatic stress disorder (PTSD)* – «посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)», *phishing* – «інтернет-шахрайство» від *fishing* – «рибалка».

Додатково слід відзначити наявність великої кількості аббревіатур та акронімів у юридичній терміносистемі. Так, аббревіація є розповсюдженим та продуктивним засобом словотворення, направленим на створення більш коротких номінативних структур у порівнянні з вихідними одиницями. Аббревіатури можуть вказувати на різні аспекти правової діяльності, як-от:

– злочини:

DUI = driving under influence – «управління автомобілем у стані сп'яніння чи і ставі наркотичної інтоксикації»,

B.L.A. = Bilateral agreement – «двостороння угода»;

– посади в юридичній системі країни: *V*

CJ = Vice Chief Justice – «заступник Голови Верховного Суду», «заступник Голови Суду»,

FBJ = Federal Bar Association Journal – «журнал федеральної асоціації адвокатів»;

– організації: *JJD = Juvenile Justice Department* – «правосуддя у справах неповнолітніх»;

– певні процесуальні реалії:

LFI = Large Fire Incident – «пожежа великого масштабу»,

DR = deposit receipt – «депозитна квитанція», «розписка про одержання внеску», «розписка про одержання вкладу» [Longman Dictionary of Contemporary English].

Крім того, існують змішані терміни, які складаються частково з абрєвіатури та частково з повного слова чи слів. Такі терміни часто зустрічаються в американському дискурсі, наприклад,

DUI charge = Driving Under Influence charge – «штраф за водіння в нетверезому стані», звинувачення у водінні в нетверезому стані», «стягнення плати за керування транспортним засобом в стані алкогольного сп'яніння»,

DWI = Driving While Intoxicated – «керування автомобілем у стані наркотичної інтоксикації»,

FBI investigator = Federal bureau of Investigation investigator – «слідчий (агент) Федерального Бюро Розслідувань»,

DEA search warrant = Drug Enforcement Administration search warrant – «ордер на розшук від Управління боротьби з наркотиками», «постанова про обшук від Управління боротьби з наркотиками»,

NSA surveillance = National Security Agency surveillance – «розвідка Агентства Національної Безпеки», «спостереження Агентства Національної Безпеки» [Oxford Business English Dictionary].

Англійська та українська мови мають чіткі відмінності у синтаксичній, морфологічній та граматичній будові, що вимагає використання різних способів перекладу та перекладацьких трансформацій в процесі перекладу термінологічних одиниць юридичної сфери. Серед таких способів перекладу

виокремимо найуживаніші: переклад еквівалентом, калькування, транскрипція, транслітерація, описовий переклад, які і розглянемо детальніше.

Самим поширеним способом перекладу вважається переклад еквівалентом, тобто постійним відповідником. В перекладознавстві еквівалентами називають такі лексеми, які точно відтворюють значення іншомовного слова незалежно від контексту і передаються на українську мову постійно тим самим еквівалентом у всіх випадках, наприклад, *plaintiff* – «позивач», *probate law* – «спадкове право», *affidavit* – «письмове показання під присягою», *burglary* – «крадіжка зі зломом» *forensic medical examination* – «судово-медична експертиза».

Друге місце за використанням перекладачами займає переклад за допомогою калькування – передачі мовного знака вихідної мови шляхом відтворення морфемної будови слова або послідовного порядку у словосполученні: *to award a contract* – «отримати право на укладання контракту», *accomplice of attempt* – «співучасник замаху», *effective date* – «дата набуття чинності», *manpower* – «людські ресурси».

Під транскрибуванням розуміють відтворення звукової форми лексичної одиниці мови оригіналу у лексичній одиниці мові перекладу. На письмі звукова форма мовного знака (слова) мови оригіналу відтворюється засобами графіки мови перекладу. При цьому іншомовні слова записують засобами українського алфавіту вимову літер англomовного алфавіту: *legalization* – «легалізація», *vice-chancellor* – «віце-канцлер»; *civil* – «цивільний», *impeachment* – «імпічмент».

Транскрибування та транслітерація вважаються менш вживаними у порівнянні з першими двома способами. Переклад за допомогою транслітерації – це побуквенне (політерне) відтворення назв літер однієї системи письма назвами літер іншої системи письма: *solicitor* – «солісітор», *attorney* – «атторней», *coroner* – «коронер».

Описовий переклад застосовують, коли немає слова, що відповідає значенню в рідній мові. Цей спосіб перекладу полягає у передаванні лексичного

значення іншомовного слова описовим шляхом. У такому випадку розкривається зміст лексичної одиниці вихідної мови за допомогою визначення, тобто сигніфікативного значення: *coroner* – «судовий слідчий, який проводить розслідування випадків насильницької або раптової смерті», *on account of whom it may concern* – «за рахунок можливих залучених осіб», *plea agreement* – «мирова угода в рамках кримінального провадження», *impeachment* – «звинувачення і притягнення до відповідальності вищих посадових осіб».

Як відомо, основну проблему при перекладі правового тексту складають юридичні терміни, а особливо терміни-словосполучення, найголовнішою ознакою яких є їх відтворюваність у професійній сфері використання для вираження конкретного поняття. У нашому дослідженні юридичних номінативних словосполучень ми вважаємо, що важливим підходом є аналіз термінів з точки зору вираження, змісту та прагматики. Щодо своєї структури юридичні терміни можуть бути монокомпонентними, двокомпонентними або полікомпонентними.

Ми досліджуємо саме двокомпонентні та полікомпонентні термінологічні словосполучення. Цю категорію можна поділити відповідно до частин мови, якою вони виражені. У багатьох англійських термінологіях іменники є найбільшою групою словосполучень, відповідно більшість терміносполучень в правничій термінології також представлено номінативними конструкціями, такими як *expert witness* – «свідок-експерт», «кваліфікований свідок», *search warrant* – ордер на обшук», *victim blaming* – «покладання провини на жертву», «звинувачення жертви».

Отже, проаналізувавши певні особливості правничих термінів в англійській мові, можна констатувати неоднорідність їх будови та вживання, що є вкрай важливим для розуміння під час перекладу юридичних документів, нормативних актів та інших галузевих джерел інформації. Враховуючи специфічну трансформацію деяких загальноживаних термінів в юридичній

сфері, професійний перекладач та юрист, насамперед той, який має справу з міжнародними правовідносинами, повинен аналізувати зміст термінологічної одиниці та правильно встановлювати національний еквівалент.

Підсумовуючи, зазначимо, що успішний переклад юридичних текстів, як ми вже зазначали вище, повинен відповідати ключовим вимогам адекватності, точності і повноти. Однією з особливостей перекладу юридичної мови є віддзеркалення особливостей відповідної правової системи через її мовні засоби та термінологію.

РОЗДІЛ 2 АНГЛІЙСЬКОМОВНІ НОМІНАТИВНІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ В ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ

2.1 Англомовні номінативні термінологічні словосполучення юридичного дискурсу: структура та переклад

Словосполучення є номінативною одиницею, яка виражає цілісне поняття. Терміни-словосполучення є одним із основних засобів термінологічної номінації, оскільки в них відображається уся комплексно-структурна складність відповідної наукової сфери [Симоненко 1993, с. 88]. Питання термінологічного словосполучення були об'єктом дослідження численних мовознавців, серед них Р.І. Дудок, В.І. Карабан, В.М. Лейчик, Д.С. Лотте, Д.Ф. Смирницький та інші.

Матеріал нашого дослідження дозволяє стверджувати той факт, що термінологічні словосполучення посідають перше місце в юридичній терміносистемі, оскільки вони найбільш чітко відображають зміст понять цієї сфери. Причина активності й продуктивності цього способу словотворення полягає в тому, що терміни-словосполучення сприяють точності й однозначності термінології [Артикуца 2004, с. 9]. Крім того, такі терміни максимально охоплюють поняттєве коло досліджуваної термінологічної системи.

Хоча двокомпонентні і полікомпонентні структури правознавчих термінів-словосполучень суперечать основним вимогам які висуваються до терміну, оскільки загальновизнаним є те, що вони повинні бути короткими, все ж таки юридичний дискурс представлений складними синтаксичними моделями, що можна пояснити неспроможністю виразити простими монокомпонентними термінами весь надзвичайно широкий обсяг правознавчих явищ, в основі яких лежать непрості відношення між складними поняттями.

Зауважимо, що своєрідною специфікою юридичних термінів у семантичному відношенні є їхній абстрактний характер, який домінує над конкретним. Пояснити це можна, на нашу думку тим, що правознавство належить до тих наук, які виражають насамперед узагальнені категорії права та процесу. Натомість номінація речових об'єктів, які мають матеріальний характер, є менш типовою для правознавчої терміносистеми.

Лінгвісти, які досліджують різні терміносистеми (технічні, гуманітарні, суспільно-економічні, юридичні та інші), говорять про тенденцію до утворення номінативних словосполучень в англійській термінології [Дудок 2011; Карабан 2004; Смирницький 1998; Прадід 2002]. Термінологічне словосполучення, як і монокомпонентний термін, виражає єдине наукове або спеціальне поняття. Співвіднесеність термінологічної сполуки із поняттям певної спеціальної галузі знання, а також наявність дефініції виступають основним критерієм виокремлення таких лексичних одиниць з фахових текстів як термінів.

Розглянемо детальніше атрибутивні термінологічні словосполучення, які є найбільш поширеними в англійській мові. Їх розвиток стимулюється необхідністю конкретизації уявлення про предмет або явище. Для означення будь-якого предмету характерним є позначення ознаки, притаманної або приписуваної цьому предмету, яка пізнається з відношень між предметами або явищами у світі матеріальної дійсності, і відбиває кваліфікативні відношення. В той же час означення з усієї різноманітності ознак і властивостей, притаманних предмету або особі, виражає ті, які важливі в цей момент для того, хто говорить. Через те, що ознака не існує поза носієм, сама по собі, а з'являється у предметі або явищі, означення особливо тісно пов'язане зі своїм означуваним, складаючи ніби комплекс.

Отже, атрибутивне сполучення розглядається як означуване, виражене іменником, у поєднанні з означенням. Означення може бути виражено різними частинами мови:

- прикметниками: *equitable treaty* – «рівноправний договір», «справедливий договір», *permanent trespass* – «постійні правопорушення», *criminal trial* – «судовий процес у кримінальній справі» або «кримінальне судочинство»;

- діеприкметниками: *entrenched provision* – «заброньована норма, для зміни якої потрібна спеціальна процедура», *lapsed policy* – «страховий поліс, виплата премії за яким прострочена» або «поліс, чинність якого припинена достроково», *continuing trespass* – «посягання, що продовжуються, на права іншої особи», *receiving prison* – «пересильна в'язниця»;

- прислівниками: *court below* – «суд нижчої інстанції», *court above* – «суд вищої інстанції»;

- іменником у присвійному відмінку: *debtor's prison* – «боргова в'язниця», *vendor's lien* – «право утримання, яке належить продавцю»;

- іменником у загальному відмінку: *marriage certificate* – «свідоцтво про шлюб», *lawsuit proceedings* – «позовні провадження», *probation period* – «випробувальний термін, випробний термін»;

- іменниками з прийменниками: *Court of Appeal* – «апеляційний суд», *proceeding in revision* – «провадження по перегляду справи», *trial at bar* – «розгляд справи повним складом суду, відкритий судовий процес», *covenant for possession* – «договір про володіння».

Характерною особливістю англійської граматики є те, що означенням у юридичній термінології може виступати іменник, який у препозиції до свого означуваного отримує синтаксичну валентність атрибута. Тоді отримуємо такі синтаксичні моделі: $N + N$, $N + N + N$, $N + N + N + N$. Кількість іменників в такому ланцюгу може досягати цифри сім і навіть вісім.

Отже, в англійській мові численною є група термінологічних словосполучень, утворених за вказаними вище моделями. В таких словосполученнях означення виражається не прикметником, а за допомогою іменника. В лінгвістиці для позначення таких конструкцій також вживають

термін «атрибутивні словосполучення». Атрибутивний – це такий, що виступає означенням, до другого компоненту словосполучення. В граматиці англійської мови *attribute* – це означення, другорядний член речення.

Отже, будь-який іменник, що стоїть перед іншим іменником, виконує атрибутивну, тобто описову, функцію до наступного іменника. Цим і пояснюється назва самого словосполучення – атрибутивне словосполучення. В такому словосполученні перший іменник виступає у ролі означення або, як його ще називають, модифікатора. Згадаймо приклад І.В. Арнольд: *stone wall* – «кам'яна стіна», де *stone* має значення *made of stone* і має функцію прикметника [Arnold 1986]. Цей приклад вже давно став хрестоматійним. І якщо ми поміняємо місцями ці два іменника, то отримаємо атрибутивне словосполучення *wall stone* – «камінь зі стіни». Атрибутивну функцію так само має перший субстантив, але це іменник, який в першій версії атрибутивного словосполучення стояв на другому місці. Звісно, змінився і смисл словосполучення.

Слід виокремити, що і в перекладі вже маємо певні зміни з погляду синтаксичної будови словосполучення. Якщо прикметник «кам'яний» в українській мові поєднується з іменником «стіна», то прикметник «стінний» тяжіє до поєднання з такими іменниками, як «годинник», «календар», «ліхтар», але ніяк не з іменником «камінь». Тому в перекладі застосовуємо інший прийом, а саме переклад атрибутивного словосполучення за допомогою прийменника: «камінь зі стіни».

Наведемо приклади перестановки основного компонента терміна-словосполучення з досліджуваної терміносистеми:

liability insurance – «страхування відповідальності»,

liability property – «матеріальна відповідальність», «відповідальність за майно»

product liability – «відповідальність компанії за неякісну продукцію»

Атрибутивні словосполучення типу **N + N** отримали певне теоретичне висвітлення як в роботах вітчизняних лінгвістів, так і зарубіжних. В цьому ключі варто згадати таких видатних вчених: І.В. Арнольд [Arnold 1986], Ю.О. Жлуктенко [Жлуктенко 1986], Т.А. Яворська [Яворська 1986], Л.Дж. Александер [Alexander 1990], А.Дж Томсон [Thomson 1986], А.В. Мартіне [Martinet, 1986], М. Суон [Swan 1984].

Отже, такі словосполучення, утворенні за допомогою збігання ряду іменників дуже поширені в англійській мові. Вони представляють труднощі для перекладу через різноманіття семантичних зв'язків між членами словосполучення, а в ряді випадків і через поширене явище полісемії в англійській мові. Атрибутивні словосполучення типу **N + N** отримали назву номінативні словосполучення від назви називного відмінка в англійській мові – *Nominative*, тобто іменник, який виступає у ролі ознаки, має стояти у називному відмінку. Номінативні словосполучення є одним з найбільш поширених типів вільних словосполучень в сучасній англійській мові. Особливо часто ці словосполучення зустрічаються в різних термінологічних системах.

Найпоширенішими термінологічними номінативними словосполученнями є двокомпонентні терміни. Завдяки тому, що у складі двокомпонентних термінів-словосполучень одна частина є спільною з іншими термінами, а інша слугує відмінною характеристикою в ряду суміжних понять, їх легко систематизувати: на підставі другого компонента достатньо просто дати родовому поняттю видове визначення. Це робить їх досить «зручними» для вживання.

За моделлю **N + N** утворено багато назв законів:

tort law – «деліктне право», «закон про правопорушення»

insurance law – «страхове право», «закон про страхування»

labour law – «закон про працю», «трудова право»

employment law – «закон про працю», «трудова право»

copyright law – «закон про авторське право»

trade law – «торговельне право», «закон про торгівлю»

case law – «прецедентне право»

tax law – «податкове законодавство», «податкове право»

family law – «сімейне право»

property law – «майнове право»

business law – «підприємницьке право»

treaty law – «міжнародне договірне право», «договірне право».

За цією ж моделлю утворені терміни на позначення процесів та дій, пов'язаних із судом (*court*):

court action – «судовий позов», «судове переслідування»,

court rules – «судові прецеденти», «регламент суду»,

court costs – «судові витрати», «судові видатки», «витрати на ведення судової справи»,

court processes – «протоколи суду»,

court decision – «рішення суду», «постанова суду», «розпорядження суду», «судова ухвала»,

court order – «припис суду», «судове доручення», «ухвала суду», «судова постанова»,

justice court – «суд», «зала суду», «судовий процес», «процес судочинства», «процес правосуддя».

чи з правовою системою (*law*):

law system – «система права»

law practice – «адвокатська практика», «юридична практика»,

law felony – «кримінальний злочин», «тяжке правопорушення», «особливо тяжкий злочин»,

law enforcement – «забезпечення правопорядку», «правовий примус», «правоохоронні органи», «приведення у виконання закону» (дія, пов'язана з набранням чинності, виконанням нормативного документу, наприклад, закону),

Як бачимо з прикладів, наведених нижче, перекладач повинен враховувати той факт, що двокомпонентне номінативне словосполучення не завжди може бути перекладено на українську мову теж двокомпонентним словосполученням:

crime assessment – «оцінка рівня злочину», «виношення вироку», «призначення покарання відповідно вчиненому (скоєному) злочину»,

crime prevention – «попередження вчинення злочину», «попередження злочину», «запобігання вчинення злочину».

Іноді в процесі перекладу застосовуємо лексичні перекладацькі трансформації, як-от додавання слів або описовий переклад, конкретизація значення чи трансформація смислового розвитку. Ці та інші трансформації будемо розглядати в наступному підрозділі.

Наступні терміни-словосполучення містять у своєму складі різні іменники на позначення юридичних дія та процесів:

trial procedure – «розгляд справи», «слухання справи на суді»,

jury trial – «суд присяжних»,

property right – «майнове право», «право власності»,

bar association – «асоціація адвокатів»,

death sentence – «смертна кара», «виключна міра покарання», «вирок про смертну кару», «покарання стратою»,

life sentence – «довічне ув'язнення»,

interrogation room – «кімната для допитів»,

search warrant – «ордер на обшук», «постанова про обшук», «ухвала про обшук», «ордер на право обшуку».

Отже, серед термінів галузі права найбільш продуктивною моделлю виявилась модель **N+N**.

Проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що крім двокомпонентних термінів-словосполучень в англійській юридичній термінології є досить поширеними і складніші моделі, за якими утворюються

складні терміни.

Маємо констатувати, що значна кількість полікомпонентних словосполучень термінологічного характеру виникає у зв'язку з тим, що правова термінологія – це перелік не тільки основних понять, але й відносин між ними. Будучи інформаційно важливими такі відносини отримують мовне позначення у вигляді полікомпонентних сполучень слів.

debt cancellation agreement – угода про анулювання боргу,

marriage property agreement – шлюбно-майновий контракт,

service mark application – заявка на реєстрацію знака обслуговування,

treasury tax note – податковий сертифікат,

crime prevention measure – «профілактичний захід попередження злочинів»,

treatment classification committee – класифікаційна комісія по визначенню методів чи режиму виправного впливу на утримуваного,

shop book rule – правило застосування розрахункової книги як доказу в суді,

trade union contract – домовленість між підприємцями та профспілкою про тарифну ставку заробітної плати,

nondiversity jurisdiction case – «справа зі спору про юрисдикцію за відсутності колізії норм, які до неї відносяться».

З метою конкретизації сфери діяльності при виконанні поставлених задач більшість назви посадових осіб утворено за моделлю **N + N + N**:

probation service official – посадова особа служби пробації,

police investigation officer – слідчий в поліції,

law enforcement administrator – адміністративна посадова особа правоохоронного органу,

criminal defence lawyer – захисник,

prison service officer – наглядач.

Наведені вище приклади підтверджують той факт, що номінативні словосполучення, які складаються з більш, ніж двох компонентів, відрізняються

складністю структури, яка в змозі демонструвати взаємозалежність ціннісних орієнтацій у розумінні цілісності об'єкта. У моделі N + N + N виділяємо означення, переважним чином репрезентоване першими двома словами, та означуване, яке є назвою певної правової реалії. Наприклад,

violence risk assessment – «оцінка ризику насильства»,

attorney personality profile – «профіль уповноваженого адвоката», «профіль довіреного», «характеристика адвоката»,

child welfare law – «закон про дотримання інтересів дитини»,

crime scene investigation – «огляд місця злочину», «обстеження місця злочину»,

personality disorder treatment – «лікування розладу особистості»,

suicide prevention program – «програма попередження самогубств».

Принагідно зазначимо, що з метою правильного розуміння і точного перекладу номінативних словосполучень перекладач повинен бути обізнаним щодо структурно-семантичних особливостей таких словосполучень. Для цього йому варто вивчати особливості утворення таких словосполучень, аналізувати семантичні зв'язки всередині такої сполуки та обирати вірні перекладацькі прийоми аби вірно передати смисл терміну:

aggression group therapy – «групова терапія агресії»,

control inmate behavior – «контроль поведінки ув'язнених»,

crime scene analysis – «аналіз місця скоєння злочину», «аналіз місця злочину»,

crime scene assessment – «оцінка місця злочину», «оцінка місця скоєння злочину».

Застосування перекладацьких трансформацій засвідчують речення, наведені нижче з перекладом:

The society in which D lives denies him and others similarly situated, again as a result of social caste, the basic rights of citizenship, such as the right to vote, petition,

express one's views, assemble, and receive due process in court proceedings [Duff Green 2011, p. 365].

«Суспільство, в якому живе умовна особа Д, відмовляє йому та іншим особам, які знаходяться в подібному стані, знову ж таки через соціальну нерівність, в основних правах громадянина, таких як право голосувати, подавати петиції, висловлювати свої погляди, збиратися та отримати належну правову процедуру в *судових розглядах*».

The Iraqi High Criminal Tribunal adopts sentencing provisions for domestic law violations from the relevant provision of the Iraqi penal code [Gallant 2009, p. 329].

«Вищий кримінальний трибунал Іраку приймає положення про винесення вироків за *порушення національного законодавства* з відповідного положення Кримінального кодексу Іраку».

Цілком зрозуміло, що словосполучення, утворені за моделлю N + N + N розглядалися як окремі випадки вираження ознаки предмета за допомогою іменника. З цим і пов'язана недостатня вивченість питання розкриття семантичних, морфологічних та структурних особливостей атрибутивних словосполучень. Також не приділялась необхідна увага дослідженню способів перекладу таких словосполучень, в яких і центральний компонент (ядро), і модифікатор до нього виражені іменниками в загальному відмінку.

law enforcement action – «дії правоохоронних органів»

law enforcement administration – «орган правозастосування»

law enforcement classification – «поліцейське засекречування»

law enforcement duty – «правоохоронний обов'язок»

law enforcement effectiveness – «ефективність правоохоронної діяльності»

law enforcement efficiency «ефективність правозастосування»

law-enforcement activity – «правозастосовна діяльність»

law enforcement agency – «правоохоронний орган», «орган правозастосування», «орган юстиції», «правоохоронне відомство»

law enforcement agencies – «правоохоронні органи, сили правопорядку»

law enforcement authority – «поліцейський орган», «правоохоронний орган»

law enforcement bodies – «правоохоронні органи», «органи юстиції»

law enforcement establishment – «правоохоронна система»

law enforcement intelligence – «поліцейське розслідування, поліцейська розвідка»

law enforcement official – «працівник правоохоронного органу»

law enforcement personnel – «охоронці порядку»

law-enforcement officer – «співробітник поліції»

law enforcement procedure – «процедура правозастосування»

law enforcement process – «процес правозастосування»

law enforcement structure – «правоохоронна структура»

law enforcement system – «система правоохоронних органів»

law-enforcement technique – «правоохоронний метод».

Внаслідок збільшення загальної кількості семантичних компонентів термінологічного словосполучення збільшується і його інформативна місткість. Адже полікомпонентні терміни є зручним засобом систематизації спеціальних понять, яка здійснюється через експлікацію родо-видових та інших відношень логіко-семантичного характеру в зовнішній формі термінів, що пояснюється характерною для термінотворення в цілому тенденцією семантичної регулярності.

Полікомпонентним термінам притаманний різний ступінь смислової стійкості, але в цілому їх вважають більш стійкими, ніж словосполучення загальнонаціональної мови. Термінологічні ряди, які створюються термінологічними словосполученнями, характеризуються системністю і регулярністю. Як показує наше дослідження, особливістю полікомпонентних термінів є те, що вони утворюються шляхом нарощування означальних

елементів, що дає можливість поєднувати три, чотири і більше компонентів в одному терміні.

В досліджуваному матеріалі нами було виявлена невелика кількість юридичних термінів-словосполучень, утворених за моделлю $N + N + N + N$:

law enforcement intelligence operations – «оперативно-розшукова діяльність»

civil justice digitization process – «процес цифровізації цивільного судочинства»

Land Valuation Appeal Court – «Апеляційний суд з оцінки землі», «суд на розгляд скарг на дії щодо оцінки нерухомого майна»

Звісно, така насиченість іменниками ускладнює процес перекладу. В таких випадках перекладач вдається до різноманітного спектру перекладацьких прийомів та трансформацій, які будемо аналізувати в наступному підрозділі.

2.2 Використання перекладацьких трансформацій при відтворенні англomовних номінативних словосполучень юридичної сфери українською мовою

При перекладі юридичних термінів можемо також застосовувати прийоми лексичних трансформація, а саме калькування. **Калькування** – це передача не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Зазначимо, що цей прийом лексичної трансформації активно вживається під час перекладу текстів правового дискурсу. Так, за допомогою калькування перекладаємо як монокомпонентні юридичні терміни (складні іменники), так і полікомпонентні термінологічні сполучення цієї ж сфери.

Складними іменниками (compound nouns) в англійській мові називають лексеми, утворені з двох чи більше основ в одну лексичну одиницю: *law-violator* – законопорушник, *lawsuit* – судова справа.

Лексична трансформація калькування набула поширеного використання при перекладі номінативних термінологічних сполук. Наприклад, при перекладі двокомпонентних термінів, утворених за моделлю **N + N**. В українській мові цей термін представлено у моделі «прикметник + іменник»:

confinement cell – «слідчий ізолятор»,
contract law – «договірне право»,
corporation tax – «корпоративний податок»,
information enquiries – «інформаційні запити»,
property damage – «матеріальна шкода»,
courts martial – «воєнні суди»,
exception clauses – «виняткові положення».

Також при відтворенні на українську мову двокомпонентних термінів за допомогою калькування можемо використовувати модель «іменник в називному відмінку + іменник в родовому відмінку», починаючи переклад саме з другого компонента моделі:

crime scene – «місце злочину»,
effects doctrine – «доктрина наслідків»,
mob violence – «насильство натовпу»,
safety standard – «стандарт безпеки».

При перекладі термінологічних одиниць, утворених за моделлю **N + N + N**, *law enforcement agency*, спостерігаємо переклад двома іменниками: «орган юстиції», «орган правопорядку». Перекладацьку трансформацію калькування застосовуємо і при перекладі номінативних термінів за моделлю **Adj + N + N**: *fair trade practice* – «добросовісна ділова практика», *preventive detention cell* – «камера

попереднього ув'язнення» і за моделлю N + N + N + N: *investor-to-state dispute settlement procedures* – «порядок вирішення спорів між інвестором та державою».

Розглянемо застосування трансформації калькування при перекладі текстів юридичної тематики:

Our usage of 'proxy crime' for these purposes does not cover those cases in which the crime is enacted for the benefit of law enforcement and no (or nearly no) instance of the offence risks a legally protected interest – e.g. possession of burglar's tools [Duff Green 2011, p. 275].

«Використання 'злочину за дорученням' для цих цілей не поширюється на ті випадки, коли злочин вчиняється на користь **правоохоронних органів** і жоден (або майже жоден) випадок правопорушення не загрожує інтересам, що охороняються законом, – наприклад, володіння спорядженням грабіжника».

There is also a deeper conceptual link between categories: the right to participate in the political process, own property, receive basic police and emergency protection, and have access to court processes can each be meaningless, standing alone, unaccompanied by the other rights [Duff Green 2011, p. 366].

«Існує також глибший концептуальний зв'язок між категоріями: право брати участь у політичному процесі, володіти власністю, отримувати базову поліцейську протекцію та захист у разі надзвичайних обставин, а також мати доступ до **судових процесів**, все це може бути безглуздим, даремним, незначущим, непотрібним, якщо одне право відокремлено й ізольовано від інших видів права».

Наступну перекладацьку трансформацію, яку ми проаналізуємо в нашому дослідженні буде декомпресія або **додавання слів**. В своїй роботі перекладач має право робити додавання слів, тобто додавати слова в перекладеному тексті чи словосполученні. Її застосовують аби не порушити норми української мови та донести до реципієнта зміст лексеми мови оригіналу, який витікає з особливостей мови оригіналу або є фоновим знанням. При перекладі номінативних

термінологічних одиниць правової галузі за допомогою трансформації додавання слів нами були виділені такі моделі:

N + N:

allocation rate – «ставка розподілу витрат»,

product liability – «відповідальність компанії за неякісну продукцію»,

trial lawyer – «адвокат в суді першої інстанції»,

crime prevention – «попередження вчинення злочину»,

Law Reports – «збірка судових рішень».

N + N + N:

law enforcement administrator – «адміністративна посадова особа правоохоронного органу»,

refugee rights standards – «норми права, що регулюють статус біженців»,

service mark application – «заявка на реєстрацію знака обслуговування»,

child welfare law – «закон про дотримання інтересів дитини»

probation service official – «посадова особа служби пробації».

Цікавим виявився і приклад полікомпонентного номінативного словосполучення з прикметником у препозиції **Adj + N + N + N**: *bilateral air transport agreement*. Таке словосполучення можемо назвати саме атрибутивним словосполученням. Лексична перекладацька трансформація додавання при перекладі даної термінологічної одиниці проявляє себе в тому, що в українському терміні додаємо слово «вантаж» з метою конкретизації поняття транспортування, тобто постачання: *bilateral air transport agreement* – «двостороння угода про повітряне постачання вантажів».

В наведеному термінологічному словосполученні уточнююча функція передається першим компонентом *bilateral*. Прикметник *bilateral* («двосторонній») при перекладі залишаємо на першому місці в атрибутивній функції, співвідносимо цей прикметник до ядра терміносполуки (останньої лексики) – *agreement*. Наступним етапом перекладацького аналізу буде

узгодження ключового компонента з двома іменниками, які передують йому: *air* та *transport*, перший з яких перекладаємо прикметником «повітряний».

One of the key plans is to enable parties to upload disclosure documents, witness statements and expert reports to the DCP (damages claims portal) [New Law Journal].

«Одним із ключових планів є надання сторонам можливості завантажувати на *портал позовів про відшкодування збитків* документи, що розкривають інформацію, *свідчення свідків* та *звіти експертів*».

Як видно з перекладу речення, лексична трансформація додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, які відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення мови оригіналу та дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу. Так, переклад полікомпонентного термінологічного словосполучення *damages claims portal* починаємо з головного компоненту сполучення *portal* («портал»). Наступним перекладаємо іменник *claims* іменником в родовому відмінку («позовів»). Завершуємо словосполучення перекладом *damages* за допомогою трансформації додавання слів: «про відшкодування збитків». Доречність цієї трансформації вбачаємо в тому, що в українській мові необхідно конкретизувати поняття «збитки» шляхом пояснення дій з ними: «відшкодування збитків».

Також при перекладі цього речення було застосованої граматичну трансформацію **перестановки**. В англійському речення вказано які саме документи слід завантажувати на портал «документи, що розкривають інформацію, свідчення свідків та звіти експертів», а потім вже куди завантажувати документи: «на портал позовів про відшкодування збитків». В українському реченні ця інформація подана в іншому порядку. Пояснюється таке розташування тим, що в українській мові на останнє місце стає Рема, тобто інформація, яка є новою для реципієнта, а Тема, тобто те, що вже відомо або зрозуміло з контексту, вживається в першій половині речення.

На прикладах перекладу речень поданих нижче, можемо констатувати наступне: коли йдеться про додавання як лексичну трансформацію, мають на увазі експліцитне (явне) вираження частини імпліцитного (прихованого) смислу оригіналу в тексті перекладу:

*Offenders will serve **community sentences** instead* [New Law Journal].

«Натомість правопорушники відбуватимуть **покарання у вигляді громадських робіт**».

*Parpworth covers Home Affairs Committee evidence on arrests during the coronation, and discusses **case law** on unlawful detention* [New Law Journal].

«Парпворт висвітлює докази Комітету внутрішніх справ щодо арештів під час коронації й обговорює **питання судової практики** щодо незаконного затримання».

Наступну лексичну трансформацію, яку ми розглянемо і яка є протилежною трансформації додавання слів, – це трансформація вилучення або **опущення слів**. При перекладі найчастіше вилучаються слова, що є семантично надлишковими, тобто такі, значення яких зрозуміло у тексті і без їхньої допомоги. У ряді випадків перекладач має право робити деякі опущення, якщо це необхідно для того, щоб уникнути порушення лінгвістичних чи стилістичних норм української мови.

В ході нашого дослідження нами було виокремлено такі активні моделі номінативних словосполучень юридичної сфери, при перекладі яких застосовувалась лексична трансформація вилучення слів: **N + N** та **N + N + N**. Розглянемо приклади.

N + N:

перекладаються за допомогою прийому опущення слів:

law enforcement – «правозастосування»,

safeguard investigation – «розслідування»,

law felonies – «правопорушення»,

assisting offender – «співучасник (злочину)»,

case file – «дос'є»;

N + N + N:

treasury tax note – «податковий сертифікат»,

person standing trial – «підсудний»,

investment protection provisions – «захист інвестицій»,

law enforcement bodies – «органи юстиції»,

law enforcement duty – «правоохоронний обов'язок»,

law enforcement administration – «орган правозастосування»,

law-enforcement officer – «співробітник поліції»,

police investigation officer – «слідчий в поліції»,

prison service officer – «наглядач»,

law enforcement intelligence – «поліцейська розвідка», «поліцейське розслідування».

*Schofield looks more widely at the use of evidence from encrypted messaging services in general. He writes: 'I suspect criminal trials in the future will increasingly hinge on the admissibility of the methods **law enforcement agencies** use to access encrypted communications' [New Law Journal].*

«Загалом Шофілд ширше розглядає питання використання доказів із зашифрованих служб обміну повідомленнями. Він пише: «Припускаю, що кримінальні процеси в майбутньому все більше залежатимуть від прийнятності методів, які **правоохоронні органи** використовують для доступу до зашифрованих комунікаційних каналів».

*Clearview explicitly stated that it only sold its facial recognition application to **law enforcement services** in the USA and Canada [Queen Mary Law Journal].*

«Кліарвью прямо заявив, що продав свою програму розпізнавання обличчя лише **правоохоронним службам** США та Канади».

В вищенаведених перекладах бачимо, що вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої. Для цього й застосовується трансформація вилучення – виправдане з точки зору адекватності перекладу тих плеонастичних (надлишкових) або тавтологічних (повторювальних) лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту.

Описово-пояснювальний переклад (описовий) або **експлікація** – це лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці, тобто це передача слова за допомогою поширеного пояснення його значення [Волченко 2018]. Експлікація зазвичай пов’язана із заміною лексичних одиниць, що не мають еквівалентів у мові перекладу, на споріднені, схожі чи більш зрозумілі їхні еквіваленти у мові перекладу [Маслова 2020]. Таку перекладацьку трансформацію зазвичай використовують при перекладі безеквівалентної лексики.

А.Я. Коваленко зазначає, що описовий переклад часто використовується для перекладу складних термінів і виконується у два етапи: аналітичний і синтетичний. Під час перекладу словосполучень важливу функцію виконує аналітичний етап. На цьому етапі відбувається відтворення окремих структурних частин. Для того щоб на аналітичному етапі правильно виконати переклад номінативних словосполучень за допомогою описового прийому, необхідно спочатку визначити структурні частини складного терміну, адже ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до його складу. Далі слід визначити, яким є семантичний зв’язок між структурними частинами словосполучення та основним компонентом терміносполучення, який займає останню позицію в номінативних словосполученнях. Наявність цих відношень встановлює порядок і значення перекладу складного терміну. Під синтетичним

етапом розуміється утворення складових частин відповідно до заданих семантичних відношень і отримання остаточного варіанту перекладу складного терміну [Коваленко 2001].

Під час використання описового перекладу варто переконатися, що словосполучення мовою перекладу чітко й повно відтворює всі основні ознаки терміна, позначеного цим словом мовою оригіналу. Перед застосуванням вищезазначеного способу перекладу безеквівалентної лексики необхідно виконати попередню умову коректності перекладу – переконатися у відсутності перекладного відповідника в мові перекладу, щоб уникнути утворення термінологічних дублетів, наприклад: *reclamation act* – «закон про охорону і розвиток внутрішніх водних ресурсів» або *accession country* – «країна-кандидат, яка знаходиться на останньому етапі до вступу в Європейський союз».

В українській мові відсутні термінологічні одиниці на позначення цих понять, тому при перекладі зазначених номінативних термінів змушені застосовувати описово-пояснювальний переклад. Наведемо ще декілька прикладів двокомпонентних термінів, утворених за моделлю **N + N**:

assassination attempt – «замах на вбивство з політичних мотивів»

company law – «законодавство про господарські товариства»

crime figures – «статистичні дані про злочинність»

crisis management – «антикризове управління».

Цікавими виявилися приклади юридичних термінів, які складають антонімічний ряд. Наприклад, *fee simple* – «право успадкування без обмежень» або «безумовне право власності» та *fee tail* – «обмежене право успадкування». Як бачимо, при перекладі цих термінів було застосовано роз'яснення.

Варто зауважити, що трансформація експлікація доречно застосовувати і при перекладі номінативних термінологічних словосполучень, які містять власну назву, і не мають аналогів в нашій мові: *Miranda warning* – «попередження про те, що все сказане особою, яку заарештовують, може бути використане проти неї»

Також перекладаємо описовим шляхом деякі номінативні терміни-фразеологізми. Так, законодавство про контроль за капіталовкладеннями, спрямоване проти “дутих” підприємств, в англійській мові отримало назву *blue sky law*. Номінативне словосполучення сфери права утворено за моделлю N + N + N. В перекладі маємо такий варіант: «закон, що регулює випуск і продаж акцій та цінних паперів».

Наведемо приклад застосування описово-пояснювального перекладу на прикладі наступного речення:

*While IPP sentences were abolished in 2012, Ministry of Justice figures for December 2022 show 2,892 IPP prisoners remained incarcerated. All but 35 of these had passed their **tariff date** [New Law Journal].*

«В той час як покарання у виді позбавлення волі були скасовані в 2012 році, згідно даним Міністерства юстиції за грудень 2022 року, 2892 ув'язнених, які підлягають цьому покаранню, залишалися ув'язненими. У всіх, крім 35 осіб, **мінімальний термін тюремного ув'язнення** скінчився».

Перекладаючи термін *tariff date* застосовуємо перекладацьку трансформацію експлікація, адже в перекладі варто пояснити про яку дату йдеться в реченні мови оригіналу, а саме про дату закінчення мінімального терміну тюремного ув'язнення. Однак, використовувати у перекладі саме слово «дата» буде семантично надлишковим.

В англійській мові багато слів з загальним широким значенням, що при перекладі завжди тією чи іншою мірою конкретизуються, тому в ході нашого дослідження було приділено чимало уваги лексичній трансформації **конкретизація значення**. Зауважимо, що знання словникових еквівалентів є необхідною, проте недостатньою умовою адекватного перекладу правничої лексики. Чим більше перекладач враховує всі характеристики слова, що перекладається, тим адекватнішим буде його переклад. Адже переклад лексичних елементів не обов'язково передбачає тільки вибір словникового відповідника.

Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова виступає перекладацька лексична трансформація конкретизація значення, що зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникового відповідника лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення.

При перекладі номінативних термінологічних словосполучень сфери права за допомогою трансформації конкретизація значення найактивнішою моделлю виявилась двокомпонентна модель **N + N**:

traffic rights – «комерційні права на перевезення»,
jail time – «тюремне ув'язнення»,
competition law – «антимонопольне право»,
employment law – «трудова законодавство»,
trial procedure – «слухання справи на суді»,
court processes – «протоколи суду»,
court rules – «регламент суду»,
liability property – «матеріальна відповідальність», «відповідальність за майно»,
committal proceedings – «порушення справи»,
business entities – «суб'єкти підприємницької діяльності»,
license suspension – «позбавлення прав».

В контексті досліджуваної трансформації конкретизація значення цікавим виявився наступний приклад:

*Academic lawyers debate the merits of particular **police practices and trial procedures, court decisions** take positions on difficult normative questions, and there are large literatures indeed on constitutional law and human rights law, which play major roles in criminal procedure [Duff Green 201, p. 410].*

«Юристи-теоретики ведуть диспути щодо *діяльності органів поліції, процедур проведення судового розгляду справ та судових рішень*, а також висловлюють думку стосовно складних нормативних питань. Крім того, існує

велика кількість літератури з конституційного права та права в галузі прав людини, яка відіграє важливу роль у кримінальному судочинстві».

При перекладі термінологічної лексеми *trial procedures* («процедури проведення судового розгляду справ») було конкретизовано перший компонент терміну, а саме *trial*. Адже конкретизація – це лексична трансформація, внаслідок якої термін ширшої семантики в оригіналі замінюється терміном вузької семантики. В українському реченні говоримо не просто про «суд» чи «судову справу», а про судовий розгляд цієї справи. Лексичний елемент перекладається не сам по собі, а в сукупності його контекстуальних зв'язків та функціональних характеристик.

Підтвердження цьому факту знаходимо при перекладі другого компоненту терміну *trial procedures* було застосовано також і трансформацію додавання слів, тобто в перекладі маємо «процедури проведення». Таке додавання обумовлено комбінаторними характеристиками першого компонента *trial*: «процедури судового розгляду справ» виглядає не точним перекладом. Тому змушені додати слово «проведення» і отримуємо повний переклад у такому вигляді: («процедури проведення судового розгляду справ»). Тільки таким шляхом досягається точність та адекватність перекладу, в тому числі й термінів правового дискурсу.

Модуляція або смисловий розвиток – це заміна слова чи словосполучення вихідної мови, значення яких можна вивести логічним шляхом з вихідного значення. Прийом смислового розвитку полягає в заміні словникового відповідника при перекладі контекстуальним, логічно пов'язаним з ним.

Розберемо на прикладі юридичного терміну *club law* («кулачне право», «право сильного»). Один із способів вирішення спорів в середньовічній Європі був фізичний двобій, коли результат суперечки вирішувався на користь переможця – *sword-law*. Тобто торжествувало право сильного. В наші часи таке вирішення спорів отримало назву *club law*, що перекладається як «статут клубу».

Розвиваємо значення терміну «кулачне право» до значення «статут клубу». Так проявляється перекладацька трансформація смисловий розвиток.

В ході дослідження нами було виявлено синонімічний ряд юридичних термінів на позначення самосуду: *gibbet law*, *mob law*, *Lynch law*. Як відомо, судом Лінча (*Lynch law*) називають самосуд. До складу цього номінативного терміну входить власна назва – *Lynch* за прізвищем американського судді часів Війни за незалежність Чарльза Лінча. Під час війни за незалежність він судив прихильників англійського короля у прискореному порядку. Справи суддя розглядав без участі захисту, засуджуючи людей до покарання батогами та конфіскації майна. Вже з появою Ку-клукс-клана в середині 19 століття «суди Лінча» набирали інших масштабів і це вже частіше була смертна кара. Лінчування здійснювали через повішення. В назві цих термінів це також відбилось: *gibbet law*, *mob law*. В складі зазначених термінологічних номінативних словосполучень використовується іменник «натовп» (*mob*) як метод діяльності агресивно налаштованого населення та «шибениця» (*gibbet*) як інструмент виконання вироку натовпу. Тож при відтворенні цих двох номінативних термінів правничої галузі засобами української мови застосовано лексичну перекладацьку трансформацію модуляції. В перекладі використовується слово чи словосполучення, значення якого є логічним розвитком значення одиниці, яку перекладають. В той час, як при перекладі номінативного терміна *Lynch law* використовуємо трансформацію калькування.

Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати той факт, що номінативні термінологічні словосполучення є характерною ознакою юридичних текстів. Представлені ці терміни здебільшого моделями $N + N$ та $N + N + N$. При перекладі таких номінативних терміносполук використовуються різний спектр перекладацьких трансформацій.

ВИСНОВКИ

У даній кваліфікаційній роботі ми дослідили юридичну термінологію, особливості її перекладу, а саме особливості перекладу англomовних номінативних терміносполучень в юридичних текстах на українську мову. Також нами було досягнуто мету, що полягала в аналізі домінантних типів творення англomовної юридичної лексики в перекладацькому аспекті та систематизації характеристик перекладу правничих текстів. Ще однією метою роботи було репрезентувати найважливіші методи та прийоми перекладу юридичних текстів. Для досягнення цієї мети були відібрані належні матеріали: зразки правових терміносполучень, а саме номінативних.

У ході аналізу нами було визначено поняття «термін» і «юридичний термін» як елемента спеціальної лексики. Хоча над питанням визначення «терміна» ведеться плідна робота, мовознавці досі не мають єдиного точного визначення. Проте більшість науковців підтримують думку, що термін повинен бути однозначним (щонайменше в рамках однієї терміносистеми) та мати фіксоване визначення у словнику.

При детальному дослідженні юридичного терміна нами була виокремлена така його дефініція: юридичний термін визначається як слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, що відображає специфіку державноправових явищ і має визначення у юридичній літературі. Дослідження лінгвістичних особливостей англійської правничої термінології та специфіки її відтворення українською мовою дозволило зробити ряд висновків. Терміносистема юридичної науки – явище складне та багатогранне. Внаслідок інтеграції правничого дискурсу в інші види дискурсів і появи нових понять та термінів у цій галузі терміносистема постійно адаптується, що й сприяло появі нової науки в межах лінгвістики та правознавства – юридичної лінгвістики.

У ході аналізу нами було визначено поняття «англомовний юридичний текст» в контексті правової лінгвістики. Також було виявлено основні риси правового дискурсу та специфіку його перекладу. Юридична документація має свої текстові особливості, мовне вираження: текст більшості юридичних документів має рівний стиль, містить ділову лексику та юридичну термінологію. Юридичний текст, в основі якого лежить мова закону, багатогранний: це обумовлено насамперед тим, що він звернений не лише до професіоналів у цій галузі, а й до різних категорій населення. Було розглянуто специфічні риси юридичної мови, складність та неоднозначність класифікації правничих терміносполучень, а також лексико-стилістичні особливості та граматичні аспекти перекладу юридичних термінів.

Отже, після дослідження понять юридичного терміну в контексті правової терміносистеми ми перейшли до дослідження структурних особливостей, способів термінотворення та варіантів перекладу цих юридичних терміносполучень. Нами з'ясовано та описано основні способи словотвору в сучасній англійській мові, зокрема, головні характеристики синтаксичних моделей. Було зроблено спробу визначити відповідності між словотвірними моделями, які були запропоновані І.В. Карабаном у своїх дослідженнях [Карабан 2002], та англомовними юридичними термінами. Проаналізувавши юридичну літературу, було підтверджено гіпотезу про те, що не всі синтаксичні моделі застосовуються при словотворенні англомовних юридичних термінів та найбільш продуктивною моделлю в юридичному дискурсі є модель $N + N$, що власне і є предметом нашого дослідження.

В роботі згадано та наведено приклади основних способів перекладу юридичних номінативних терміносполучень, серед них: калькування, вибір еквівалента, транскрипція, транслітерація, описовий переклад. Також були проаналізовані перекладацькі трансформації, які активно використовується під час перекладу номінативних словосполучень правничої сфери, а саме

конкретизація, декомпресія, вилучення слів, смисловий розвиток. Проведене дослідження показало, що найпоширенішим способом перекладу правничих термінів є переклад лексичним еквівалентом та шлях калькування. Аналіз англо-українського перекладу юридичної термінології дає підстави зробити висновок, що обов'язковою передумовою адекватного перекладу текстів юридичної тематики є здатність перекладача правильно аналізувати структуру англomовного терміна, виявляти лексико-граматичні труднощі та будувати перекладений еквівалент відповідно до норм, підібравши максимально ефективний спосіб перекладу.

Підсумовуючи, можна сказати, що основною проблемою словотвірних моделей англomовних юридичних текстів в аспекті перекладацького аналізу є те, що переважна більшість лексики переглянутих англomовних текстів юридичного дискурсу не відповідають наданим словотвірним моделям через специфіку відповідної галузі. З урахуванням вищенаведеного, констатуємо, що професійний переклад текстів правової сфери викликає багато труднощів. Унаслідок цього фахівцю слід володіти не тільки навичками двомовного перекладу між англійською та українською мовами, але й спеціалізованими знаннями у конкретній сфері права (наприклад, фінансовій, адміністративній, інвестиційній, страховій, міжнародній, європейській). Додатково до зазначених вище навичок, необхідні також знання про конкретний вид правовідносин або про чинне законодавство. Особливу увагу слід приділити термінології відповідної галузі права, оскільки вона є ключовою частиною процесу перекладу, забезпечуючи чітке та адекватне розуміння понять, які ними визначаються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апалат Г. П. Текст-інтерв'ю сучасної англomовної преси як інституційний дискурс. Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Філологічні науки. 2010. Вип. 89(5). С. 245-251. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89\(5\)_60](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89(5)_60) (дата звернення 08.11.23).
2. Арнольд И. В. К вопросу о переводе технической литературы. М.: Советская наука, 1952. 317 с.
3. Артикуца Н.В. Мова і юридична термінологія: навчальний посібник. К.: СтилоСб 2004ю 277 с.
4. Артикуца Н.В. Юридична лінгвістика як новий перспективний напрям міждисциплінарних досліджень. [б.м. : б.в., 2007] [9] с.
5. Балабан О. О. Дискурс-теорії і дискурс-аналіз: історія і перспективи. [Електронний ресурс] URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/arif/2010_5/balaban.pdf (дата звернення: 11.11.23).
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
7. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: [підручник] К.: ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
8. Бессонова А. С. Жанр дефиниции в научно-популярном дискурсе. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство). 2017. № 8(1). С. 20-23. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2017_8\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2017_8(1)_6) (дата звернення 10.11.23).
9. Бирик С. П., Сюта Г. М. Ділові документи та правові папери: Листи, протоколи, заяви, договори, угоди. Харків: Фолио, 2005. 491 с.
10. Волченко О. М., Нікішина В. В. Відтворення англійських юридичних термінів як перекладознавча проблема. Молодий вчений. Серія: Філологічні

науки. 2018. Вип. 56.4 (4.4) С. 85-88. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/issue/view/61> (дата звернення 05.12.23)

11. Годована М. Словосполучення як джерело поповнення української термінології. Українські термінологія і сучасність: зб. наук. праць / відп. ред. Л.О. Симоненко. Київ: КНЕУ. 2005. Вип VI. С. 101-103.

12. Грицай В. О., Чухно Т. В. Професійний юридичний переклад як шлях до порівняльного перекладознавства. Соціально-гуманітарні студії інновації, виклики та перспективи: Матеріали I Міжнародної наукової конференції. Житомир: Житомирська політехніка, 2023. С. 166-167.

13. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти: монографія. Київ: Вид. дім «KM Academia», 2000. 216 с.

14. Дудок Р. І. Проблеми значення терміна в гуманітарній сфері: дис. ... д-р. філол. наук: 10.02.04. Львів: 2011. 444 с.

15. Жлуктенко Ю. О., Яворська Т. А. Вступ до германського мовознавства: підручник. Київ: Вища школа, 1986. 226 с.

16. Іващенко В. Л. Фреймове і комунікативне термінознавство в зарубіжній лінгвістиці. Мовознавство. 2014. №1. С. 51-58.

17. Карабан В. І. Англійсько-український юридичний словник. Вінниця: Нова Книга, 2004. 1088 с.

18. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2002. 564 с.

19. Карасик В. И. О типах дискурса. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. / под ред. В.И. Карасика, Г. Г. Слышкина. Волгоград: Перемена, 2000. С. 5-20.

20. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М.: Гнозис, 2004. 390 с.

21. Квитко И.С., Лейчик В.М., Кабанцев Г.Г. Терминоведческие проблемы редактирования. Львов: Вищ. шк., 1986. 150 с.
22. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навчальний посібник. Київ: Інкос, 2001. 320 с.
23. Коваль Н. Є. Мовні засоби аргументації в юридичному дискурсі (на матеріалі англomовних законодавчих та судових документів): автореф. дис. ... канд. філол.наук. Одеса, 2007. 22 с.
24. Коваль Н. Є. Інтердискурс у юридичному дискурсі Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. № 2, 2014
25. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу: автореф. дис. ... д-р. філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». К., 2009. 33 с.
26. Колісник Ю. Текст і дискурс: проблеми дефініцій. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» № 675. 2010. 111-114 с.
27. Куделько З. Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин: синтагматичні та парадигматичні особливості: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2003. 20 с.
28. Кулебакин В. С., Климовицкий Я.А. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. М.: Наука, 1970. С. 11-39.
29. Кусько К. Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії і практики. Наукові записки Академії наук вищої школи України. Київ, 2002.
30. Кусько К. Я. Культурологічний дискурс української гетееани [Текст]. Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія. 2003. № 4(50) С. 119-124.
31. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд. 4-е. М.: Либроком, 2009. 256 с.

32. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: вопросы теории и методики. М.: Изд-во АН СССР, 1961. 160 с.
33. Маслова С. Я. Експлікація як спосіб збереження культурної складової неологізмів в англо-українських перекладах. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». 2020. Вип. 7. С. 68-70. URL: http://philologyjournal.lviv.ua/archives/7_2020/11.pdf (дата звернення 10.12.23).
34. Овсяннік Р. П. Особливості англійської юридичної термінології в економічному дискурсі. Матеріали 2-ї західно-регіон. наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вищих навч. закладів “Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах”. Тернопіль. 1999. С. 142-146.
35. Пасенчук Н. В. Поняття дискурсу як комунікативної події та текстової категорії. Херсонський державний університет. Science and Education a New Dimension. Philology, V (33), Issue: 123, 2017, 54 с.
36. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика (проблематика дослідження). Мовознавство. 2002. № 4-5. С. 21-25.
37. Рудь І. А. Жанрово-стилістичні особливості перекладу англомовних юридичних документів. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. 2010. Спеціальний випуск. С. 118-123.
38. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: [монографическое учебное пособие]. К.: ЦУЛ «Фитосоциоцентр», 2002. С. 35-42.
39. Селіванова О. А. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / О.А. Селіванова. Полтава: Довкілля. К. 2006. 716 с.

40. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. Газетн. Публіцистики]: К., 2002. 392 с.
41. Сидорук Г. І Способи вирішення семантичних розбіжностей при перекладі англійськомовних юридичних термінів (на матеріалі цивільно-правових документів ЄС). Філологічні студії. 2013. №9. С. 374-382.
42. Симоненко Л. О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / Л. О. Симоненко, С. О. Соколова, І. В. Коропенко; Акад. наук України, Ін-т укр. мови АН України. К.: Наукова думка, 1993. 234 с.
43. Смирницький Д. Ф. Семантико-стилістичні аспекти функціонування юридичної термінології в економічному тексті. Іноземномовний текст за фахом: лінгводидактичні аспекти. Львів: Світ, 1998. С. 136-141.
44. Трач Н. С. Термінологія сучасного законодавства України (лексичний аспект). Київ, 2003. 31 с.
45. Ходаковська О. О. Переклад англійськомовного законодавчого дискурсу: граматичні труднощі [Електронний ресурс]. 2013. URL: https://vk.com/doc208634240_428094112?hash=ec2bf3ad0447df6875&dl=68b8f8d3173df9b8de (дата звернення 16.11.23).
46. Царьова І. В. Мова і термінологія наукових досліджень у юриспруденції: навчальний посібник. Дніпро: Вид. «Інновація», 2019. 114 с.
47. Чернікова Л. Ф. Переклад як вид мовленнєвої діяльності. Особливості юридичного перекладу. Культура народів Причорномор'я. 2014. № 267. С.180-184.
48. Чухно Т. В. Структурно-семантичні та функціональні параметри англійськомовного вокабуляру митної сфери: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2021. 238 с.
49. Шевченко І. С. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків: Константа, 2005. 356 с.

50. Щерба Д. В. Термін та його дефініція як головні онтологічні поняття термінознавства. Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. 2006. № 28. С. 237-240.
51. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як спеціалізована система правових понять. Термінологічний вісник. 2013. Вип. 2 (2). С. 99-103.
52. Alexander L.J. Longman English Grammar Practice for Intermediate Students. Addison Wesley Longman Ltd., Longman Group UK Ltd, 1990. 348 p.
53. Arnold I.V. The English Word. М.: Высшая школа, 1986. 295 с.
54. Barrister Magazine. URL: <https://barristermagazine.com/remote-justice-some-thoughts-on-the-future-of-hearings-in-courts-and-tribunals-in-an-increasingly-virtual-world/?amp=1> (дата звернення 22.12.23).
55. Dijk T. A. van. Discourse and Manipulation. *Discourse & Society*. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: Sage Publications, 2006. Vol. 17 (3). P. 359-383.
56. Dijk T.A., van. Discourse and Context: A Sociocognitive Approach / T. A. van Dijk. New York: Cambridge University Press, 2008. 267 p.
57. Duff Ra Green Stuart Philosophical Foundations of Criminal Law. New York: Oxford University Press, 2011. 543 p.
58. Gallant S. Kenneth The Principle of Legality in International and Comparative Criminal Law. New York: Cambridge University Press, 2009. 603 p.
59. Korenkova A.A. Peculiarities of translation of the materials and documents on language policy in Ukraine. 2013. P. 102-108.
60. Legal Business. URL: <https://www.legalbusiness.co.uk/analysis/disputes-yearbook-2020/sponsored-briefing-parties-ability-to-agree-on-procedural-aspects-of-a-lawsuit-under-brazilian-law/> (дата звернення 26.12.23).
61. Mills S. Discourse / Sara Mills. Routledge, 2004. 177 p.
62. New Law Journal. URL: <https://www.newlawjournal.co.uk/content/civil-claims-open-justice-in-the-digital-sphere> (дата звернення 04.12.23).

63. Podlech A. Rechtlinguistik / A. Podlech // Grimm D. Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften. München, 1976. Bd. 2. S. 110-128.
64. Queen Mary Law Journal. URL: <https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/handle/123456789/80559> (дата звернення 11.12.23).
65. Radford A. et al. Linguistics. An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 438p.
66. Schiffrin D. Approaches to Discourse. / D. Schiffrin. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1997. 470 p.
67. Schroth P. Legal Translation. The American Journal of Comparative Law. 2010. P. 55-56.
68. Swan M. Practical English Usage. M. Vyssaja Skola. 1984. 725p.
69. The In-House Lawyer. URL : <https://www.inhouselawyer.co.uk/feature/under-the-lens-the-rise-of-senior-investigations/> (дата звернення 20.12.23).
70. Thomson A.J. Martinet A.V. A Practical English Grammar. Oxford University Press. 1986. 486 p.
71. Zellig S. Harris. Discourse Analysis. Language .Vol. 28, No. 1 (Jan. - Mar., 1952), pp. 1-30. Published By: Linguistic Society of America, 474-494p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

72. The Longman Business English Dictionary. Pearson Education Limited, 2007. 594 p.
73. АБВУУ Lingvo URL: <http://www.abbyu.com> (дата звернення 27.11.23).
74. Енциклопедія сучасної України. Електронний ресурс. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24374 (дата звернення 14.12.23).
75. Collins English Dictionary URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (дата звернення: 21.12.2023).
76. Cambridge Learner's Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення 14.12.23).
77. Cambridge Business English Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення 07.12.23).
78. Longman Dictionary of Contemporary English URL: <https://www.ldoceonline.com/> (дата звернення 30.11.23).
79. Macmillan English Dictionary URL: www.macmillandictionaries.com (дата звернення 01.12.23).
80. Merriam Webster Dictionary URL: <http://www.merriam-webster.com> (дата звернення 24.11.23).
81. Online Etymology Dictionary URL: <http://www.etymologyonline.com> (дата звернення 05.12.23).
82. Oxford Business English Dictionary. Ed. by D. Parkinson, J. Noble. Oxford: Oxford University Press, 2005. 616 p.
83. Oxford English Dictionary URL: <http://www.oxforddictionaries.com> (дата звернення 01.12.23).

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти УМСФ**

Я, Грицай Вікторія Олександрівна, студентка II курсу магістратури, заочної форми навчання, факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин, спеціальність 035 «Філологія», освітньо-професійна програма Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська,

адреса електронної пошти _____vktr.gritsay@gmail.com_____ ,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Номінативні словосполучення в англomовному правовому дискурсі та їх переклад на українську мову» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, щовизначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Грицай В. О.